

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Istumassa perheellisenä

Tutkimusmatka vankilamaailmaan ja sen perhetyöhön

Hanna Hukkanen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 2 / 2015

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma, yhteisöpedagogi (210 op)

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Hanna Hukkanen	Sivumäärä 49 ja 4 liitesivua
Työn nimi Istumassa perheellisenä Tutkimusmatka vankilamaailmaan ja sen perhetyöhön	
Ohjaava(t) opettaja(t) Pirkko Salo	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Rikosseuraamuslaitos / Oulun vankila	
Tiivistelmä <p>Rikosseuraamuslaitoksella vuosi 2013 oli perhetyön teemavuosi, jolloin näkyväksi kehittämiskohteeksi nostettiin perheiden kohtaaminen tehtävässä työssä. Opinnäytetyön idea syntyi tuolloin tehdessäni projektiopintoja Ylitornion vankilalla. Ehdotukseeni lähteä kehittämään perhetyötä tarttui Oulun vankila, joka avasi ovensa haastatteluja varten.</p> <p>Tarkoituksena on selvittää vankien kokemuksia perhetyön laadusta ja kehittämiskohteista Oulussa sekä tuoda tietoa niin rikosseuraamusalan ammattilaisille kuin myös työssään vankien perheenjäseniä kohtaaville tahoille. Tilannekatsaus ja kehittämisisideat pohjautuvat laajan teoriakatsaukseen sekä esiin nousseisiin kokemuksiin. Kokemukset on kerätty haastatteleamalla kahdeksaa hyvin eritaustaista perheellistä vankia syksyllä 2013 Oulussa. Teemahaastattelussa kartoitettiin muun muassa elämäntilannetta, perheen tärkeyttä sekä saatuja kokemuksia.</p> <p>Teoriassa painotetaan vankeusrangaistuksen oikeudellisia ja periaatteellisia lähtökohtia sekä mitä perhetyön yleisesti ajatellaan olevan. Näillä vastataan vankilaa ympäröivän yhteiskunnan tiedon tarpeeseen. Tilaajatahon tarpeisiin vastaa perheen merkityksellisyydestä vangille kertova luku sekä opinnäytetyöprosessin päättävät tulokset ja kehitysideat.</p> <p>Keskeisiä tuloksia ovat perhetyön olemattomuus sekä mahdolliset syyt tälle: tiedonkulku ei toimi eikä vangin tiedetä tai uskota kaipaavan tukea perhe-elämälleen. Haastateltujen kokemus on ”perhetyön” olevan vankilan mahdollistama yhteydenpito puheluiden, kirjeiden ja tapaamisten kautta. Näihin ollaan tyytyväisiä. Vaikka perhetilat ovat varsin viihtyisät, on kuitenkin lapsen pyytäminen tapaamiseen vankilalle vaikeaa. Perheen tuki ja etenkin lapset koetaan tärkeäksi pyrittäessä päihitteettömyyteen sekä näin rikoksettomaan elämään.</p> <p>Mahdollisia käytännön ideoita nousi esiin paljon. Pieniä, mutta merkityksellisiä asioita on monipuolisen viestinnän mahdollistaminen niin askarren kortteja kuin myös miettien nykutekniikan käyttöä mahdollistaen videopuhelut. Lisäksi toivottiin muun muassa tiedonkulun parantamista niin talon sisällä kuin ulkopuolelle luoden todellista kuvaa vankilaoiloista ja mahdollistaen yhteistyön sosiaalitoimen sekä erilaisten järjestöjen kanssa. Näin koetaan helpottuvan niin tapahtumien järjestäminen perheille kuin myös perheiden sosiaalityössä vankilassa olevan vanhemman huomioiminen. Työntekijöiden koetaan tekevän hyvää työtä, joskin kaipaavan asennetta ja rohkeutta kohtaamisiin.</p>	
Asiasanat vankila, vanhemmuus, vankeusrangaistus, perhetyö, kehittäminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Bachelor's Degree in Civic Activities and Youth Work, Community Educator
(210 ECTS)

ABSTRACT

Author Hanna Hukkanen	Number of Pages 49 and 4 appendix
<p>Title Inside prison and family is waiting An exploration of the prison world and the family work</p>	
<p>Supervisor(s) Pirkko Salo</p>	
<p>Subscriber and/or Mentor Criminal Sanctions Agency/ Oulu Prison</p>	
<p>Abstract</p> <p>Criminal Sanctions Agency had theme year in 2013 when the focus of developing work was in working with families. Thesis idea was born when I was making project studies in Ylitornio Prison. My suggestion to start developing the family work got interest from Oulu Prison, which opened its doors for the interviews.</p> <p>The aim is to determine the prisoners' experiences of quality of the family work in Oulu and to bring the information to the professionals working in field of criminal sanctions as well as workers who may meet family members of prisoners. Development ideas are based on a wide theory and to experiences what I got by interviewing prisoners. The experience has been collected by interviewing eight very different backgrounds prisoners who have family waiting outside the prison in the autumn of 2013 in Oulu. These interviews included questions the life situation, the importance of family as well as lessons learned in life among other things.</p> <p>In theory the focus is in legal and policy approaches of imprisonment time. And what is family work generally thought to be. These will be answered for the surrounding society of the prison demand for information. The needs of the subscriber will be answered by chapters about relevance of family and the results of the thesis process and development ideas.</p> <p>The main results are the non-existence of family work, as well as the possible causes for this: the flow of information does not work and the prisoners are not known or believed to need to support for family life. The interviewees experience is "family work" in the prison made possible communication calls, letters and meetings. These are satisfied. Although the family rooms are quite comfortable, however, the child's request for a meeting to prison difficult. Family support, and especially children, is considered important efforts to abstain from intoxicants and thus crime-free life.</p> <p>Possible practical ideas came up a lot. Small, but significant things is a diversified communications possible in doing post cards for kids from nice papers, as well as thinking about the use of modern technology, allowing video calls. In addition, it was hoped, among other things, to improve the flow of information both within and outside of the house, creating a true picture of the prison conditions and allowing for social cooperation, with variety of organizations. This is perceived as easy to plan events for families, as well as social workers have easier to get noticed imprisoned parent into account. Workers are perceived to do a good job, although in need of attitude and courage encounters.</p>	
<p>Keywords prison, parenthood, imprisonment, family work, development</p>	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 VANKEUSRANGAISTUKSEN SUORITTAMINEN	6
2.1 Rikosseuraamuslaitos	7
2.2 Ihmis- ja perusoikeudet sekä periaatteet	9
2.3 Tapaamisia ja muuta yhteydenpitoa koskeva lainsäädäntö	13
2.4 Päivärytmi ja järjestyssäännöt	18
3 PERHETYÖ	26
3.1 Työ perheiden kanssa on tärkeää	28
3.2 Perhetyö Oulun vankilassa	31
4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	32
4.1 Haastatteluihin valmistautuminen ja toteutus	35
4.2 Oulun vankila ja haastateltavat	38
4.3 Litterointi ja aineiston analysointi	40
4.4 Tulokset	41
5 PÄÄTÄNTÄ	43
5.1 Käytännössä	43
5.2 Kokemukseni	48
5.3 Lopuksi	51
LIITTEET	57

1 JOHDANTO

Rikosseuraamuslaitoksella vuosi 2013 on ollut lapsi- ja perhetyön teemavuosi, joka on näkynyt moninaisina toimintoina ja kehityskohteina, nostaen vankien perheet esiin ja puheenaiheeksi. Perhetyötä on kehitetty kiinnittämällä erityistä huomiota tapaamisten puitteisiin ja vanhempaansa tapaamaan tulevan tai kotona odottavan lapsen etuun. Koska lastensuojelulakia on vastikään päivitetty, on ollut olennaista huomioida muutokset myös rikosseuraamusalalla uusin linjauksin. Myös koulutuksia on nähty tärkeiksi päivittää, jotta henkilöstön tieto-taito vastaa tätä päivää. (Vesterbacka 2013.) Perheisiin tämä teemavuosi on vaikuttanut käytännössä uusin tapaamismahdollisuuksin: tapaamistiloissa on huomioitu entistä paremmin lapset, lapsella on entistä parempi mahdollisuus päästä kosketuksiin tuomiota istuvan vanhemman kanssa ja esimerkiksi Pelson vankilalla on järjestetty perhepäivä keväällä 2013. Rikosseuraamuslaitoksella on ollut siis paljon meneillään, iso työ tehtävänä, joka jatkuu.

Tein vapaavalintaisia opintoja Mikkelin ammattikorkeakouluun muun muassa kriminologian perusteista, jolloin kiinnostuin rikollisuuteen vaikuttavista ja sitä ehkäisevistä tekijöistä. Sosiaalisen vahvistamisen käytänteitä kehittävään projektiini hain harjoittelupaikkaa Ylitornion vankilasta, jossa vietin keväällä 2013 kolme kuukautta tehden sekä harjoittelun että päättöprojektin vapautumisia valmistellen ja arjen taitoja vahvistaen yhdessä talon erityisohjaajien sekä muun henkilöstön kanssa.

Kevät vankilalla vahvisti kiinnostustani vankien parissa tehtävään työhön ja aikaisempi koulutustaustani lapsi- ja perhetyön saralta sekä harjoitteluni pakolaisohjaajana perhetyössä loivat pohjaa vangin lähipiirin kanssa tehtävälle yhteistyölle. Tuolloin esiin nousut teemavuosi sai kiinnostukseni ja aloin käymään kahvipöytäkeskusteluja henkilöstön kanssa aiheesta. Mietin kevään kehittämiskohteita, joista opinnäytetyölleni voisi valikoitua aihe. Lopulta päädyin vankien kuulemiseen heidän kokemuksistaan perhetyön saralla ja mukaan yhteistyöhön lähti Oulun vankila, jolle tarjosin pannonani.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa ajankohtaista tietoa rikosseuraamusalalla työskenteleville sekä muille perheitä työssään kohtaaville. Tänä päivänä työssään voi

hyvin kohdata perheen, jossa vanhemmalla tai jopa molemmilla on täytöntönpantavana ehdottomat tuomiot. Haluan tehdä tutummaksi rikosseuraamusalalla työskentelemättömälle vankilamaailmaa etenkin siellä tehtävän perhetyön osalta ja näin madalta kynnystä tehdä yhteistyötä. Teoriassa keskiöön nousevat kysymykset: miksi ja miten? Avaan tehtävän työn pohjaa tarkastelemalla muun muassa oikeuksia ja osallisuutta vanhemman sekä lapsen osalta, perheen merkityksellisyyttä osapuolille sekä perhetyön tekemisen tapoja.

Keskeisintä kuitenkin on perhetyön laatu ja sen kehittämiseksi kerättävät kokemukset. Vapaaehtoiset perheelliset vangit Oulun vankilalta saavat äänensä esiin. Heille on näin mahdollistettu tuoda esiin kokemuksiaan perhetyöstä ja sen merkityksellisyydestä. Mielestäni on tärkeää kuulla ajatuksia siitä missä tehdyssä työssä on onnistuttu ja mihin tulisi jatkossa kiinnittää erityistä huomiota. Ajatukset voivat olla kullan arvoisia kun ne tulevat heiltä ketkä tehtävästä työstä hyötyvät ja siksi kehittämisen lomassa monipuoliseen ajatusten vaihtoon on panostettava. Näin löydetään todelliset tarpeet.

Toivon, että teorian ja kokemusten esiintuonnin vuoropuhelu on antoisaa ja ajatuksia herättävää, niin että kehittämistyö saa osakseen paljon hyvää ja tehtävä työ jatkaa kehitystään entistä vaikuttavammaksi. Sillä työ on merkityksellistä yhteiskuntamme hyvinvoinnin ja etenkin sen perusyksikön, perheen kannalta.

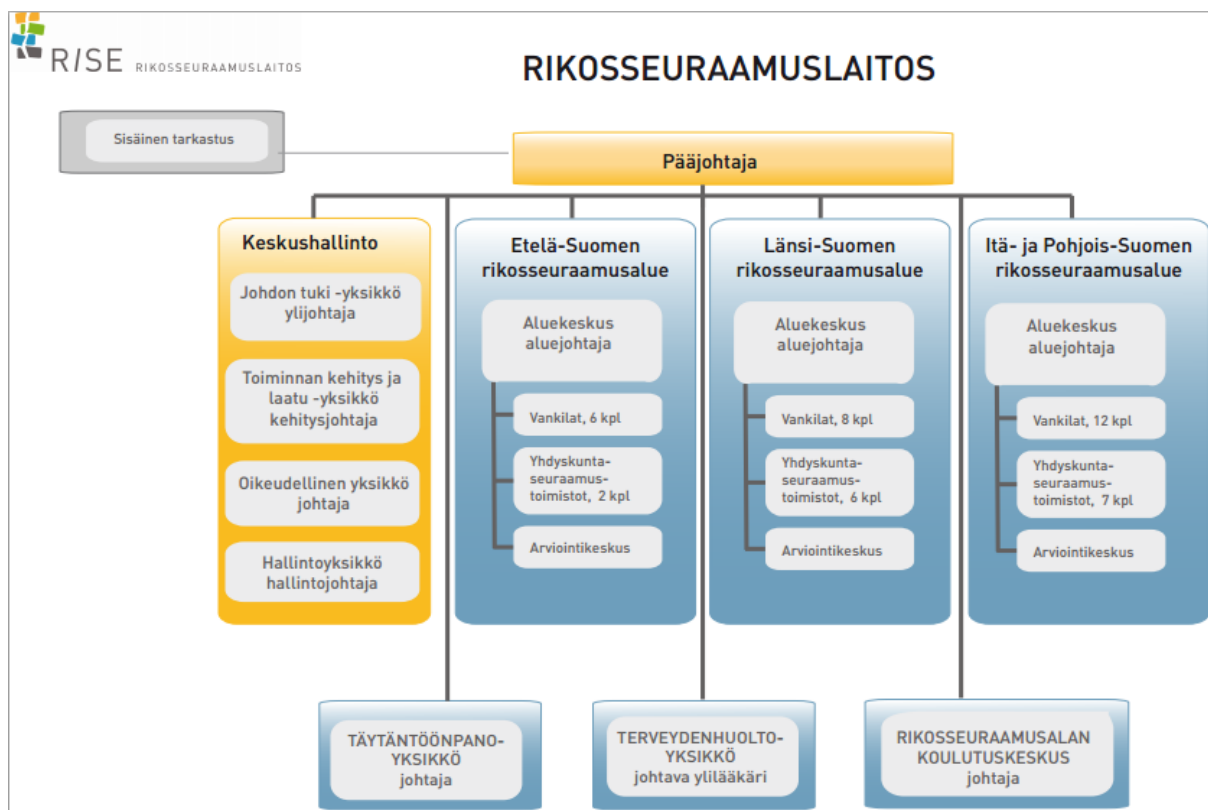
2 VANKEUSRANGAISTUKSEN SUORITTAMINEN

Jotta osaamme kohdata asiakkaan parhaalla mahdollisella tavalla ja auttaa häntä, on meidän tiedettävä hänestä jotain: Miksi hän on tullut luoksesi ja mitä hän tarvitsee? Hänen taustansa on tavalla tai toisella tuonut hänet puheillesi. Hän saattaa kaivata järjestöltäsi tukea arkisten asioiden järjestelyyn tai olet töissä lastensuojeluyksikössä, jossa hänen lapsensa on sijoitettuna. Joskus saatat saada kuulla kohtaamasi asiakkaan omaavan vankilataustan. Kuinka se vaikuttaa toimintaasi? Mielestäni tätä on tärkeä miettiä. Omat käsitykset vankilamaailmasta leimaavat niin ihmisiä kuin myös tilanteita joissa kohtaat heitä, se on inhimillistä.

Avoimuus kohtaamisissa on tärkeää ja usein kysyminen kannattaa. Se täytyy vain osata tehdä toista kunnioittavasti. Jokaisella on yksilölliset kokemuksensa, mutta myös tieto yleisellä tasolla helpottaa ja auttaa ymmärtämään toista: hänen asenteita sekä reaktioitaan esimerkiksi vaikkapa auttaviin tahoihin ja virastoihin selittää se mistä hän tulee ja millaisin kokemuksin. Haluan siis avata parista eri näkökulmasta vankiloiden arkea, jotta olisi tietoa, joka helpottaa asennoitumista kohtaamistilanteissa.

2.1 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos (Rise) on Suomen Oikeusministeriön alainen laitos, jonka ohjauksessa se toteuttaa ministeriön linjausten mukaista kriminaalipolitiikkaa ja on rangaistusten täytäntöönpanosta vastaava viranomaistaho maassamme. Sen tavoitteena on rangaistusten turvallinen ja lainmukainen täytäntöönpano sekä näiden myötä uusintarikollisuuteen vaikuttaminen ja yhteiskunnan turvallisuuden parantaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.)

KUVIO 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio havainnollistettuna kaaviona. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Organisaationa Rikosseuraamuslaitos on hyvin laaja, sillä toimijoita on paljon ja lähes joka puolella Suomea. Keskeisten toimijoiden, rikosseuraamusalueitten lisäksi organisaatioon kuuluu keskushallinto (RISE KEHA) yksikköineen, terveydenhuoltoyksikkö (RTHY), oma rikosseuraamusalan koulutuskeskus (RSKK) sekä sisäinen tarkastus. Itse rikosseuraamusalueita on kolme: Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). Rikosseuraamusalue sisältää aluekeskuksen (Alke), arviointikeskuksen (Arke), vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja (yksitoimisto). Lisäksi tämä alue sisältää rikosseuraamuskeskuksia (Rike), joiden alaisuudessa toimii vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. (Rikosseuraamuslaitos 2013a; Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

KUVIO 2. Rikosseuraamuslaitoksen toimintastrategia ja arvot (Rikosseuraamuslaitos 2013c.)

Tehtävä on selkeä: rangaistus laitetaan täytäntöön turvallisesti ja lainvoimaisesti, suunnitelmallisesti ehkäisten laitostumista ja uusintarikollisuutta, näin vaikuttaen yhteiskunnalliseen turvallisuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että täytäntöönpanos-

ta vastaava Rikosseuraamuslaitos arvioi ja suunnittelee tuomion täytäntöönpanon tuomioistuimen päätettyä sen olevan lainvoimainen ja näin täytäntöönpanokelpoinen, jonka jälkeen rangaistus suoritetaan vankilassa tai avoimemmin yhdyskuntaseuraamustoimistojen kautta. Vankeusrangaistusten lisäksi täytäntöön laitetaan laitoksen toimesta myös nuorisorangaistukset, yhdyskuntaseuraamukset sekä huolehditaan tutkintavankeuksista. (Rikosseuraamuslaitos 2013a; Rikosseuraamuslaitos 2013c.)

Tehtävän lisäksi keskeisiä tiedostettavia ovat organisaation arvot, joita ovat: ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä turvallisuus (Rikosseuraamuslaitos 2013c). Tehtävä työ vaatii näiden arvojen omaksumista ja korostuu etenkin lähityössä ja päätöksenteossa. Turvallisuus on jokaisen oikeus pohjautuen mm. ihmisoikeuksiin ja vankeuslakiin, eikä ihmisarvoa ole vienyt syyllistyminen rikokseen. Länsimaisen oikeuslaitoksen ja ajattelumallin kannalta on tärkeää myös noudattaa hyveitä kuten oikeudenmukaisuutta, eikä työssä jaksamisen ja työn tekemisen mielekkyyden kannalta voi unohtaa uskoa yksilön mahdollisuuksiin parempaan. Nämä heijastuvat myös laitokseen visioon toiminnastaan: ”Rikosseuraamuslaitos tekee vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi.” (Rikosseuraamuslaitos 2013c.)

Tehtävän, arvojen ja vision lisäksi keskeisessä asemassa on lainsäädäntö. Vankeinhoitolainsäädäntö on kokenut kokonaisuudistuksen vuonna 2006, jolloin se selkeytyi, mutta sitä on yhä runsaasti. Keskeisessä asemassa kuitenkin ovat yhä mm. vankeuslaki (767/2005), Suomen perustuslaki (731/1999), rikoslaki (39/1889), valtion virkamieslaki (750/1994) sekä Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1999). Näissä määrätään mihin rangaistus perustuu, mitkä ovat tuomitun oikeudet ja velvollisuudet kuin myös virkamiehen, kuinka rangaistus toimeenpannaan lainvoimaisesti ja ihmisoikeuksien mukaisesti. (Mohell & Pajuoja 2006; Myhrberg 2012, 11.)

2.2 Ihmis- ja perusoikeudet sekä periaatteet

Koska ihmis- ja perusoikeuksiin ei saa puuttua mielivaltaisesti, on vankeuden täytäntöönpanoa varten luotu kattava lainsäädäntö, joka ohjaa käytänteitä (ks. Myhrberg 2012, 12). Arkisten toimintojen lisäksi on määritelty toimivalta, käytännöt erityistilan-

teissa sekä valitusmenettelyt. Se raamittaa vankeusajan prosessin aina vankilaan sijoittumisesta vapautumiseen saakka. Myös tavoitteet ja yleiset periaatteet on kirjattu selkeästi näkyviin. (Myhrberg 2012, 9, 27-40.)

Rikosseuraamuslaitoksen tavoite on tuomioiden turvallinen täytäntöönpano niin, että se myös tukee rikoksettoman elämäntavan löytämistä samalla estäen rikollisen toiminnan jatkumista vankilaloissa. (Myhrberg 2012, 27-28.) Yleinen periaate on, että tuomiot suoritetaan lain mukaisesti ja turvallisissa puitteissa. Virkamiesten velvollisuudet ja virkavastuut on säädetty tarkkaan. Kohtelun tulee olla yhdenvertaista, oikeudenmukaista ja ihmisarvio kunnioittavaa. Vankeuslakiin on myös kirjattu normaaliusperiaate, mikä tarkoittaa käytännössä sitä että olojen vankilassa tulisi vastata mahdollisimman pitkälti muun yhteiskunnan oloja. Tämä voidaan nähdä muun muassa perusoikeuksien toteutumisenä, sillä näin vangin elämää ei rajoiteta kuin vain pakottavin toimin, jotka liittyvät välittömästi tuomion suorittamiseen turvallisesti. Laitosolojen haittavaikutuksia pyritään vähentämään säilyttämällä vangin oma toimintakykyisyys ja näin pitämään myös yllä terveyttä. Toimivaltuuksien käytössä on myös huomioitava toiminnan asiallisuus, puolueettomuus sekä suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteet. (Myhrberg 2012, 15-21, 27-33.) Edellä mainitsemani suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteet on selitetty ytimekkäästi seuraavassa:

”Vankeuslain mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen 1) tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta ja 2) hänen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi (VankL 1 luku 6§ 2-3 mom.).” (Myhrberg 2012, 37.)

Työssä keskiössä on myös perus- ja ihmisoikeuksien tuntemus, sillä yleinen periaate toimiessa on, ettei näitä oikeuksia rajoiteta, ellei siihen ole hyväksyttävää tarvetta yhteiskunnan osalta. Näin toiminnan tulisi olla sopusoinnussa lähes aina oikeuksien kanssa ja ristiriitatilanteissa tulisi perusoikeuksia soveltaa. Sovellettaessa lähtökohdana tulee olla perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että kaikista vaihtoehtoista valitaan aina parhaiten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tukeva vaihtoehto. (Myhrberg 2012, 39-40.)

Vangilla on oikeus ylläpitää suhteitaan vankilan ulkopuoliseen maailmaan, sillä positiiviset ihmissuhteet edistävät aina tuomion suorittamista ja yhteiskuntaan takaisin sijoittumista. Näin myös välttyään laitostumiselta. Tapaamisluvat mahdollistavat läheisten tapaamisen eri tavoin vankilaympäristössä. Poistumislupajärjestelmä taas sallii sekä läheisten ihmisten tapaamisen kuin myös itsenäisen asioinnin muun muassa virastoissa. Näissä on kuitenkin riskinsä ja nämä vaativat käytännönjärjestelyjä, joilla vähennetään mahdollisia riskejä (karkaamiset, laitonturvallisuuden vaarantavat aineitten ja esineitten tuonti jne.). (Myhrberg 2012, 96.)

"Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä." (OHCHR 2013, 1. artikla.)

Vaikka yleisesti puhutaan rangaistuksesta, ei tuomion tule kohdistua yksilöön häntä ja hänen yksityiselämää vahingoittavasti tai loukkaavasti. Tuomittu ei ole menettänyt tekonsa ja tuomionsa myötä ihmisyyttään eivätkä he näin ole vankeusaikanaankaan ihmisoikeuksien ulottumattomissa. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 21-27.)

Ihmisoikeudet ovat perustavanlaatuisia, siis tärkeitä. Tämän vuoksi keskeistä on myös niiden luovuttamattomuus, mikä tarkoittaa, ettei oikeuksia voi ottaa häneltä pois, sillä ihminen on aina ihminen ja nämä oikeudet kuuluvat hänelle tällä perusteella. Nämä ovat universaaleja periaatteita. Näin ollen kaikkialla maailmassa ihmistä tulisi kohdella samoin, myös vankilassa. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 21-27.) Ihmisoikeudet voidaan jaotella karkeasti kolmeen kategoriaan, jotka antavat käsityksen oikeuksien monipuolisuudesta ja kattavuudesta: 1. kansalais- ja poliittiset oikeudet (KP-oikeudet), 2. taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS-oikeudet) sekä 3. solidaarisuus-oikeuksiin. Näihin muun muassa valtioiden on suhtauduttava passiivisesti, siis oltava rajoittamatta näitä, ja toisaalta aktiivisesti edistämällä näitä. Kansalais- ja poliittisissa oikeuksissa on kyse vapaudesta, TSS-oikeuksissa yksilön oikeuksista ja solidaarisuus-oikeudella viitataan kollektiivisiin yhteisön oikeuksiin, kuten järjestykseen ja kehitykseen. (Suomen YK-liitto 2013.)

Jokaisella on oikeus kokea perusturvallisuutta kohtuullisen hyvän elintason kautta (artikla 25). Tämä toteutuu kun on rahallisesti vara syödä, pukeutua, hoitaa itseään ja läheisiään sekä on koti. Perheen tulotaso voi kärsiä ja samalla tämä perusturvallisuuden tunne voi myös heikentyä, kun toinen perheen vanhemmista joutuu vankilaan eikä tuokaan enää perheen hyväksi ansionsa mukaista palkkaa siirtyessään vankipalkalle. Jotta tämä perustavanlaatuinen ihmisoikeus toteutuisi, on yhteiskunnan elinten tuettava kaikkia osapuolia, erityisesti etenkin äitiä ja lapsia. Perhe nähdään yhteiskunnassamme tärkeänä ydinyksikkönä, joten se on oikeutettu valtiolliseen ja yhteiskunnalliseen suojaan artiklan 12 perusteella. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 21; OHCHR 2013.)

Nyt tarkasteltavan vangin perhe-elämän kannalta, keskeisimmäksi nousee 8. artikla, joka koskee perhe- ja yksityiselämää. Jokaisella on tämän artiklan kautta oikeus nauttia suojasta niin kunnian kuin tietojenkin osalta, unohtamatta kirje- ja puhelinsalaisuutta. Näin ollen vangin postit eivät ole muiden luettavissa, eikä hänen tietojaan luovuteta eteenpäin ja vaaranneta kunniaa mahdollisin kunnianloukkauksin. Jokaisella on myös oikeus seksuaaliseen identiteettiinsä. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 21; OHCHR 2013.) Näiden oikeuksien kohdalla kuitenkin joudutaan tekemään poikkeuksia vankien parissa lainsäädännön ja vankiloiden järjestyssääntöjen nojalla: Mikäli on syytä olettaa tiedonvaihdon tukevan rikollista toimintaa, on muun muassa puhelinkuuntelu ja rajoitukset mahdollista. Lisäksi vankityypistä riippuen, on mahdollista rajoittaa hänen seksuaalista toimintaa esimerkiksi pornografisen materiaalin takavarikoimisella selliosastolla. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 21-22; Tiilenpää 2013.) Tässä rajoittamisessa on taustalla kollektiivinen yhteisön oikeus nauttia järjestyksestä ja turvasta. (Suomen YK-liitto 2013.)

Hallussaan vangilla saa olla kohtuullinen määrä henkilökohtaisia tavaroita. Se mikä on kohtuullinen määrä, riippuu sellin koosta ja säilytystiloista. Huomioitava on myös paloturvallisuus ja se kuinka sellin siistinä pitäminen sekä tarkastaminen onnistuvat. Haltuun saa muun muassa hygieniatuotteita, kirjoja, cd-levyjä sekä tarpeiden mukaan esimerkiksi television ja kahvin-/vedenkeittimen. Tarkoin näistä on säädetty vankeusasetuksessa, erillisessä kyseenomaisessa määräyksessä sekä vankilakohtaisesti järjestyssääntöissä. Vanki saa hankkia vankilan ulkopuolelta käyttöesineitä, mutta hänen on erikseen varmistettava että ne voidaan antaa hänelle osastolla hal-

tuun tai vaihtoehtoisesti säilyttää vankilalla hänen muun tallessa olevan omaisuutensa joukossa. Sisään saapuva tavara voidaan tarkastaa ja sinetöidä. Sähkölaitteiden osalta tehtävät tarkastukset ovat ammattilaisen tehtäviä ja näin vangin maksettavia. (Myhrberg 2012, 87-88.)

Kiellettyä omaisuutta on kaikki millä voi vaarantaa henkilöturvallisuuden tai mistä voi aiheutua erityistä haittaa yleiselle järjestykselle vankilassa. Tällaisia ovat muun muassa ampuma- ja teräaseet, räjähdysaineet sekä kaasut. Myös päihteen ja päihdyttävät aineet ovat kiellettyjä turvallisuuden sekä päihdeettömyyteen pyrkimisen vuoksi. Päihdyttävä aine voi olla esimerkiksi liimaa. On myös huomioitava siisteys sekä terveys, arvioitaessa voiko esinettä tuoda osastolle. Vankilan tietoverkon kuormituksen välttämiseksi sekä yhteydenpidon valvonnan vuoksi, ei osastoilla voi pitää hallussaan atk-laitteita, matkapuhelimia sekä radiolähettimien kaltaiseksi katsottavia laitteita. Omaisuutta voidaan valvoa niin, ettei sitä luovuteta henkilöltä toiselle ilman valvontahenkilökunnan lupaa, sillä se tulee merkitä omaisuusluetteloon. Näin välttyään esimerkiksi siirroilta, joiden taustalla on painostusta ja uhkaa. (Myhrberg 2012, 88-89.)

2.3 Tapaamisia ja muuta yhteydenpitoa koskeva lainsäädäntö

Vangilla on oikeus tavata vieraita ja sitä varten järjestetään valvonta aina tarpeen mukaan. Eriasteisia tapaamisia voi olla niin usein kuin mitä niitä on mahdollista järjestää, ilman että se tuottaa haittaa vankilan järjestykselle ja toiminnalle. Käytännössä tämä siis on vankilakohtaista ja määritelty kunkin laitoksen järjestyssäännöissä, huomioiden talon resurssit. Valvotuissa tapaamisissa valvonta voidaan järjestää esimerkiksi videovalvonnalla, mutta se ilmoitetaan erikseen, tai henkilökunnan paikallaololla. Tapaamistilojen järjestelyt on jätetty vankilakohtaisesti harkinnanvaraiseksi siinä missä valvonnan toteuttaminenkin. Apulaisoikeusasiamies on kuitenkin huomauttanut, ettei videovalvonta ja fyysiset rajoitukset kuulu tähän tapaamismuotoon, vaikka näin voi paikoin ollakin. Näin voidaan huomioida yksityisyydentarve. Yleensä on määritelty tietyt päivät, mutta tapaajan saapumismatka huomioiden tai asioiden kiireellisyyden mukaan näissä on laitokohtaisia joustoja. Rikosseuraamuslaitoksen määräyksessä (15/004/2010) korostetaan näiden tapaamisten merkitystä, etenkin jos vangilla ei ole mahdollisuutta poistumislupiin. (Myhrberg 2012, 110-113.)

Tapaamiset voidaan järjestää myös valvomattomana hänen asioitaan hoitavan asiamiehen (asianajaja, oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja) kanssa, lähiomaisen tai läheisen kanssa. Lähiomaisia ovat perheenjäsenet, kuten aviopuoliso, lapset, vanhemmat tai sisaret. Läheisiä taas ovat avopuoliso tai henkilö, kenen kanssa hän on asunut pysyvästi ennen vankeuttaan. Valvomattomista tapauksista on tarkemmat määräykset ja niissä huomioidaan myös erityiset poikkeukset. Näihin voi liittyä myös ehtoja, kuten suostumus kertaluontoiseen päihdevalvontaan, vaatteidenvaihtoon tai vaikkapa henkilötarkastukseen. Kuitenkin etuna on, ettei tällaisessa tapaamisessa rajoiteta fyysistä kosketusta, toisin kuten mahdollisesti valvotussa tapaamisessa. Näistä tapaamisista puhutaankin usein perhetapaamisina, sillä ne katsotaan tärkeiksi perhe-elämän tukemisen muodoiksi. (Myhrberg 2012, 113-114.)

Tapaaminen voidaan jättää myöntämättä, jos tapaa ei voi luotettavasti todistaa henkilöllisyyttään eikä hän suostu turva- tai henkilötarkastukseen. Turvatarkastus on perusmuotoinen tarkastus, kun taas henkilötarkastus tehdään erityisestä syystä, kuten jos epäillään yritystä kuljettaa luvattomia esineitä tai aineita. Näin voidaan myös menetellä, mikäli on perustellusti syytä epäillä laitoksen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuvan. Tapaajalla voi olla myös tapaamiskielto, joka johtuu kiellettyjen esineiden/aineiden kuljetuksesta tai yrityksestä. Syynä voi myös olla aikaisempi vankilan turvallisuuden vaarantaminen tai järjestyksen häiritseminen. (Myhrberg 2012, 115-117; VankL 13 luku.)

Erytismuotoinen tapaaminen voidaan järjestää erityisillä valvontajärjestelyillä, mikäli näin voidaan sulkea pois mahdollinen vaaratilanne tai se voi tulla kysymykseen jos tapaajan henkilöllisyyttä ei pystytä todistamaan. Erityisiä valvontajärjestelyjä voivat olla muun muassa lasiseinä tai niin sanottu pleksi. Tapaamista valvotaan myös henkilökunnan läsnäololla. (Myhrberg 2012, 117.)

Perusoikeuksiamme on sananvapaus, joka kuuluu myös vangille ja keskeisin tämän toteutumisen muoto on kirjoittaminen. Vanki saa kirjoittaa ja vastaanottaa kirjeitä seliosastonsa turvallisuusluokittelusta riippumatta. Näin siis eristämistarkkailussa olevat vangit ovat kuitenkin samalla viivalla, toisen ääripään, avo-osaston vankien kanssa. Meillä on myös lähtökohtaisesti oikeus olettaa, ettei kirjeenvaihtoon puututa ja sen

sisältö tule ulkopuolisten tietoon. Tämä niin sanottu viestin salaisuus on loukkaamaton ja se kattaa myös muunkin viestinnän, kuten televerkossa ja puhelimitse tapahtuvan luottamuksellisen viestinnän. (Myhrberg 2012, 96-97; VankL 12 luku.)

Viestin salaisuutta voidaan kuitenkin rajoittaa perustuslain nojalla muun muassa vankeuden aikana tarkoin säädetyin määräyksin, ei vain kevyin perustein. Tämä on käytännössä harvinaista esimerkiksi avolaitoksissa, mutta kirjeenvaihtoa koskevat valvontasäännökset ovat periaatteellisesti kaikkia vankiloita koskevat. Vangin lähettämä sekä hänelle saapuva posti voidaan tarkistaa, niin kirjeet kuin paketitkin, avaamalla se sekä myös avaamatta. Perusteena tarkastukselle on tarkoitus löytää aineita ja esineitä, joita vangilla ei ole laitoksen järjestyssäännön perusteella lupa pitää hallussaan. Näitä ovat muun muassa huumausaineet ja maksuvälineet. Avaamatta posti voidaan tarkistaa esimerkiksi läpivalaisulla tai huumekoirin. Suljetussa vankilassa kaikki vangille saapuva posti voidaan tarkastaa avaamalla, mutta viestin lukeminen on kiellettyä, osaston turvallisuustasosta riippumatta. Muuten sovelletaan seuraavaa kahta kohtaa vangilta peräisin oleviin posteihin sekä hänelle saapuvaan postiin: 1) Posti voidaan tarkastaa, mikäli sen muoto tai koko viittaavat kiellettyyn sisältöön. Mikäli esineiden ja aineiden lisäksi lähetys sisältää viestin, sovelletaan säännöksiä viestin lukemisesta. 2) Lähetysten voi tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä sisältöä kielletyksi. Syy voi liittyä vangin käyttäytymiseen tai lähettäjistä saatuihin kokemuksiin. Vanki on voinut aikaisemmin syyllistyä oikeuden väärinkäyttöihin, lähettäjä on tiedettävästi osallistunut huumausainerikoksen valmisteluun tai lähetyksestä on saatu luotettavaksi arvioitu vihje. Löydetty omaisuus ilmoitetaan poliisille sen ollessa laitonta. Muuten sinänsä luvalliset esineet jäävät vankilalle vangin tavaroiden kanssa säilöön, jos sitä ei voida järjestyssääntöjen vuoksi luovuttaa osastolle. Valvonta koskee myös vankilan sisäistä kirjeenvaihtoa ja omaisuuden hallussapitoa. (Myhrberg 2012, 96-99; VankL 12 luku.)

Vangille saapuneen tai hänen lähettämänsä kirjeen, postikortin tai muun muotoisen viestin saa viranomaisen ulkopuolisena lukea vain painavasta ja perustellusta syystä. Sen voi lukea jos sillä voidaan 1) estää tai selvittää rikos, 2) torjua vankilan järjestystä uhkaava vaara tai 3) turvata vankia tai muuta henkilöä uhkaava vaara. Vankilan järjestystä uhkaava vaaratilanne voi olla epäilty vangin karkuyritys tai vaikkapa huumausaineiden kuljetusyritys. Kirjeen vastaanottajaa on myös voitu uhkailla väkivallal-

la. Lisäksi on tarpeen huomioida vangin rikostausta, vankeusaikainen käyttäytyminen sekä lähetykseen ja lähettäjään liittyvät seikat. Toimenpiteeseen, kirjeen lukemiseksi, on oltava konkreettinen syy, kuten vangin osallistuminen järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai hänelle määrätty yhteydenpito- tai lähestymiskielto. Viestistä voidaan ottaa kopio, mikäli se todennäköisesti sisältää suunnitelmia tai tietoja törkeästä rikoksesta, jotta tieto voidaan luovuttaa poliisille, esitutkintaan tai syyttäjälle. Rikoksen esittäminen/selvittäminen, vankilan järjestyksen sekä henkilön turvaaminen ovat painavia syitä puuttua lähetykseen. Mikäli viestissä on tietoa jostakin edellä mainituista tapahtumista, lähetys voidaan pidättää, eli jättää toimittamatta vastaanottajalle. Pääsääntöisesti tieto toimenpiteestä ja sen syystä annetaan välittömästi vangille. Poikkeuksia ovat tilanteet, joissa ilmoitus vangille vaarantaisi rikoksen torjunnan, selvittämisen tai vaaratilanteen torjunnan. Lähetys on myös palautettava lähettäjälle tai annettava vangille hänen vapautuessaan, jos lähettäjää ei tavoiteta. (Myhrberg 2012, 99-100, 103; VankL 12 luku.)

Edellä mainittu ohjeistus ei koske vangin ja valvontaviranomaisten tai asiamiesten kanssa käytyä kirjeenvaihtoa. Valvontaviranomaisiksi tässä katsotaan kotimaiset organisaatiot ja henkilöt kuten Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö, oikeusministeriö, oikeuskanslerit ja -asiamiehet, tietosuojavaltuutettu sekä terveydenhuollon puolen oikeusturvan valvojat. Vastaavia kansainvälisiä toimijoita ovat muun muassa Eurooppalaiset ihmisoikeustuomioistuimet ja kidutuksen vastaiset komiteat, joiden toimintaan Suomi on sitoutunut ja jonne vangeilla on valitusoikeus. Asiamiehellä taas tarkoitetaan asianajajia ja muita oikeusavustajina toimivia henkilöitä, joilla on oikeustieteen kandidaatin tutkinto. Näiden tahojen kanssa käytävässä kirjeenvaihdossa on korostettu luottamuksellisuutta ja näin ollen vangin näille lähettämää postia ei tule tarkistaa. Vuorostaan saapuvan postin kanssa on meneteltävä tarkasti: Sitä ei saa tarkastaa ellei ole syytä epäillä sen sisältävän jotakin kiellettyä. Lisäksi avatessa postia, on vangin oltava paikan päällä. Viestiä ei tällöinkään saa lukea. Kuoresta on käytävä ilmi luotettavasti aina viranomaistahon tai asiamiehen nimi, jotta sitä ei sekoiteta muuhun vangin posttiin. Mikäli luotettavuudesta ollaan epävarmoja, esimerkiksi kuoren näyttäessä kertaalleen käytetylle, on ennen aukaisua syytä soittaa lähettäjälle tarkistussoitto. (Myhrberg 2012, 100-103; VankL 12 luku.)

Puheluita vangit saavat soittaa omaan laskuunsa järjestyssäännöissä määrättyinä aikoina. Tällöin sen ei tulisi häiritä talon muuta toimintaa. Kiireellisissä tapauksissa soittoaajoista voidaan tehdä poikkeuksia ja vangin hoitaessa esimerkiksi välttämättömiä viranomaisasioita, on hänen mahdollista soittaa kuluitta henkilökunnan puhelimella. Vangin voidaan antaa soittaa kuluitta myös niin sanottu tulosoitto, eli soitto läheiselle vankilaan saavuttaessa. Puhelimen käyttöä voidaan siis rajoittaa käyttöajoin järjestyssäännöillä, mikäli se on toiminnan kannalta välttämätöntä. Lisäksi voidaan määrätä ilmoitusvelvollisuus siitä keneen vangin on soittaessaan tarkoitus olla yhteydessä. Jos vanki on rikkomassa soitollaan lähestymiskieltoa tai jos hän suorittaa yksinäisyysrangaistusta, on soittoluvan antamatta jättäminen mahdollista. Puhelun vastaanottaja on voinut turvallisuutensa vuoksi pyytää yhteydenotokieltoa. Muuten puhelu voidaan kieltää tai keskeyttää, jos sillä voidaan estää rikos tai vankilan järjestyksen vaarantuminen. Näillä perustein on myös mahdollista viranomaisen puhelun kuuntelu ja sen tallentaminen. Kuuntelu voi tapahtua toisella puhelimella kuuntelemalla tai kaiutinpuhelukeskusteluna, jolloin valvoja on läsnä. Kuuntelusta on aina ilmoitettava molemmille osapuolille, sillä puheluita ei saa salakuunnella. Mikäli työntekijä kuulee vangin puheen sattumalta ilman kuuntelutarkoitusta, ei kyse ole kyseenomaisesta kuuntelusta. Tällainen tilanne voi tulla eteen esimerkiksi vangin soittaessa puhelua työntekijän huoneesta. Soitto voidaan hoitaa myös niin, että työntekijä soittaa numeroon ja tarkistaa vastaajan (esimerkiksi että puhelu menee asianajajalle), jonka jälkeen valvonta tapahtuu vain näköyhteydellä lasiseinän takaa. Puhelu voidaan myös tarvittaessa tallentaa, jotta se voidaan toimittaa tarvittaessa rikostutkintaan tai syyttäjälle. Tarvittaessa tarkoittaa, että jos kuunneltaessa käy ilmi sen mahdollisesti sisältävän suunnitelmia tai tietoa rikoksista. Valvontaviranomaisen/asiamiehen kanssa käytävää puhelinkeskustelua ei saa kuunnella. Jos vasta kuunneltaessa selviää, että toinen osapuoli on toinen edellä mainituista, on kuuntelu lopetettava välittömästi ja mahdollinen tallenne tuhottava. (Myhrberg 2012, 104–106; VankL 12 luku.)

Muu sähköinen viestintä kuten kännyköiden, internetin ja sähköpostin käyttö ovat mahdollisia lähinnä avolaitoksissa. Niin sanottu nettipilotointi on alkanut vuonna 2009 Vanajan vankilalta, jonka myötä vankiloissa on alettu kokeilemaan tietokoneiden ja netin käytön mahdollistamista vangeille. Vuoden 2012 aikana on luvattu netti kaikkiin avovankiloihin. Näin avolaitosoloissa on mahdollista opetella käyttämään tietokonetta

sekä hyödyntää sitä esimerkiksi opiskelussa, mikä on tänä päivänä lähes välttämättömyyttä. Koneiden käyttömahdollisuudet suunnitellaan niin, ettei käyttö sekä niiden kautta tapahtuva yhteydenpito vaaranna laitosturvallisuutta. Tarkoituksena on mahdollistaa näiden käyttö erityisellä syyllä, joka voi olla esimerkiksi työ- tai opiskelupaikan järjestäminen tai perheenjäsenet ulkomailla. Soveltuvien osien valvonnassa noudatetaan postin ja puheluiden valvontaa koskevia säännöksiä. (Myhrberg 2012, 107; Krits & Rehellistä elämää-verkosto 2012b.)

Lopuksi. Varmuusosastolla pätevät samat säännökset kuin tavallisella osastolla, joskin kynnys lähtevien ja saapuvien viestien lukemiseen on hieman alempi osastolle sijoittumisen vuoksi. Vankeuslaissa perusteena ovat yhä ennestään tutut turvallisuusseikat, jotka korostuvat osastolle sijoittamisen perusteissa. Kuitenkaan viranomais- ja asiamiespostiin ei tälläkään osastolla ollessa ole oikeus puuttua. Puhelut ovat luvanvaraisia ja puhelimen käytön ehtona voi olla muun muassa vangin suostumus puhelinkuunteluun ja keskustelun tallennus. Kuuntelusta on ilmoitettava ja ehtoja ei saa asettaa viranomaisten tai asiamiehen kanssa käytäville puheluille, jotka ovat yhä näin suojassa ja luottamuksellisia. (Myhrberg 2012, 106.)

Kaikkea viestintää koskee pitkälti samat periaatteet. Kirjeet ja puhelut ovat samassa asemassa ehdottomina oikeuksina, joihin voi puuttua vain lain turvin rajoittamalla. Huomioitavaa on, että rajoitustoimenpiteistä on tehtävä aina kirjallinen päätös, jossa on selkeästi esillä perusteet. Näitä kaikkia viestintämuotoja koskee myös viestisalaisuus. Henkilökunnan kuitenkin saadessa tietoonsa arkaluontoisia tietoja, heitä koskee salassapito sekä hyväksikäyttökielto. Tiedon saa paljastaa oikeutetusti ainoastaan esimerkiksi rikostutkinnan yhteydessä. Hyväksikäyttökielto taas tarkoittaa, ettei tietoja saa käyttää omaksi hyväkseen tai toisen vahingoksi. (Myhrberg 2012, 104-109.)

2.4 Päivärytmi ja järjestyssäännöt

Jokaisessa vankilassa on omat erityispiirteensä ja nämä näkyvät ”talon” arjessa. Jo maalaisjärjellä ajatellen järjestyssäännöt eivät voi olla samanlaiset avovankilassa kuin mitä ne ovat korkeamman turvatason suljetussa laitoksessa. Vankeuslakiin ja

säädöksiin pohjautuvat järjestyssäännöt luovat kunkin vankilan arjen raamit yleisellä tasolla ja näihin pohjaten kultakin vankiosastolta löytyvät yksityiskohtaiset päiväohjelmat, sillä jokaisella osastollakaan saman vankilan sisällä ei voi olla täysin identtiset päiväohjelmat. Tähän vaikuttaa muun muassa samaan vankilaan sijoitetut, mutta kuitenkin turvallisuussyistä erillään pidettävät vangit, jolloin heidän liikkumisensa vaikkapa pihalla on ajoitettava erikseen valvonnallisista syistä.

Yleisesti ottaen päivät ovat kuitenkin hyvin samanlaisia ja rutiininomaisia kaikissa vankiloissa. Vertailin suljetuista vankiloista työssäni keskiössä olevaa Oulua Pohjois-Savossa sijaitsevaan Sukevan vankilaan sekä vankihaastatteluissa useamman kerran esiin nousseeseen Pyhäselän vankilaan, mikä sijaitsee Pohjois-Karjalassa. Nämä kaikki sijaitsevat samalla Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella ja ovat näin saman aluejohtajan Mika Antikaisen hyväksymiä. Sukevan ja Pyhäselän säännöt ovat vuodelta 2012 ja Oulun säännöt julkaistiin Rikosseuraamuslaitoksen nettisivuilta luettaviksi päivitettyinä helmikuussa 2014. Tutkimani järjestyssäännöt löytyvät liitteistä sekä Rikosseuraamuslaitoksen nettisivuilta osoitteesta www.rikosseuraamus.fi.

Säännöt ovat pitkälti samoja hiuksen hienoin eroin ja koskevat arkisia asioita kuten pukeutumista, haltuun saatavaa omaisuutta ja mahdollisuuksia tehdä ostoksia. Pieniä, mutta tärkeitä asioita. Työni kannalta keskeisintä on kuitenkin yhteydenpito ulkomaailmaan: puhelut ja tapaamiset. Näitä olen käsitellyt vankeuslakia avatessa hyvinkin yksityiskohtaisesti lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Mutta mitä se on todellisuudessa?

Vankilan tasolla edellä mainitsemieni vankiloiden järjestyssäännöissä toistuu tuttu kaava: vanki saa soittaa 10 minuuttia kestävästä puhelusta kerran päivässä puhelukortillaan, jotka ovat vartijoiden hallussa. Heidän on ilmoitettava kurinpitorangaistuksen uhalla totuudenmukaisesti kenelle soittavat. Käytäntö vaihtelee tuleeko tämä tehdä kirjallisesti vai riittääkö vain suullinen ilmoitus. Säännöissä on myös määritelty ajankohdat yleisesti sekä mahdollisesti osastoittain. Puhelut ovat mahdollisia joka päivä ja pääsääntöisesti ajankohdat ovat aamu- ja iltapäivästä kun se ei häiritse vankien muuta toimintaa. Poikkeukset on sovittavissa osaston vartijoiden kanssa tarvittaessa

eikä puhelua asianajajalle huomioida tässä, vaan näihin tärkeisiin viranomaispueluihin on käytettävissä oma aikansa.

Puhelut tuntuivat olevan tärkeässä asemassa vangin arjessa, sillä ne nousivat usealla tapaa esiin heitä haastatellessa: Puhelimelle on vaikea päästä ja saada oma vuoronsa kun kaikki ovat samaan aikaan sille pyrkimässä (soittoajat ja toiminta ovat päällekkäin). Ristiriitaa nähtiin myös puhelun kestossa: kun mahdollisuutta soittaa puhelu joutuu odottamaan eikä sitä todellisuudessa voikaan soittaa joka päivä, on 10 minuuttia lyhyt aika soittaa ystävälle saati perheelleen, jossa voi olla vielä useampi ihminen odottamassa hetkeään päästä puheille. Puheluiden väliä kotiin voi vielä pidentää, jos kerran käytät mahdollisuutesi soittaa ystävälle. Edessä on taas seuraavan vuoron odotus. Tai jos joudutkin valitsemaan soittamisen tai pyykkivuoron välillä? Tätä ongelmaa pohti eräs vanki ja totesi kyllä samaan hengenvetoon tiedostavansa ongelman puheluaikojen pidentämisessä ja kertojen lisäämisessä: sitten tulisi myös pidentää soittoaikoja. Näkisin kyllä hyvänä soittoaikat myös illalla, jolloin ollaan useammin kotona puhelimen äärellä kuin töissä. Tämä tosin vaikuttaisi heti valvontaan ja vartijoihin ja on näin heistä riippuvaista. Kokemuksieni mukaan avolaitoksessa tämä on heti paljon yksinkertaisempaa: Ylitorniolla jokaisella oli käytössään kännykkä, joka oli säilössä vartijan näköpiirissä lukon takana, jonka vanki sai haettua avaimellaan. Toiminta-aikana vangit soittivat puheluita kun se ei häirinnyt ketään ja illalla vapaammin. Yöksi vartija katsoi että kaikki olivat palauttaneet puhelimensa takaisin valvontaansa.

Oulun suhteen jään miettimään puheluiden osalta vain pientä yksityiskohtaa: perjantaista sunnuntaihin ja arkipyhinä soittoaikat ovat lyhyemmät, vaikka voisi kuvitella että tuolloin on juuri enemmän aikaa muulta toiminnalta soittaa puheluita? Kyse ei ole kuin tunnista, mutta se tarkoittaa kuuden vangin puheluita yhdellä soittopaikkalla. Pyhäselän säännöissä taas mainittiin 10min./krt/pvä -säännön koskevan miesten puolta, joten pohdittavaksi kysymykseksi jäi onko naisten asema eri? Saako nainen mahdollisena äitinä eri aseman?

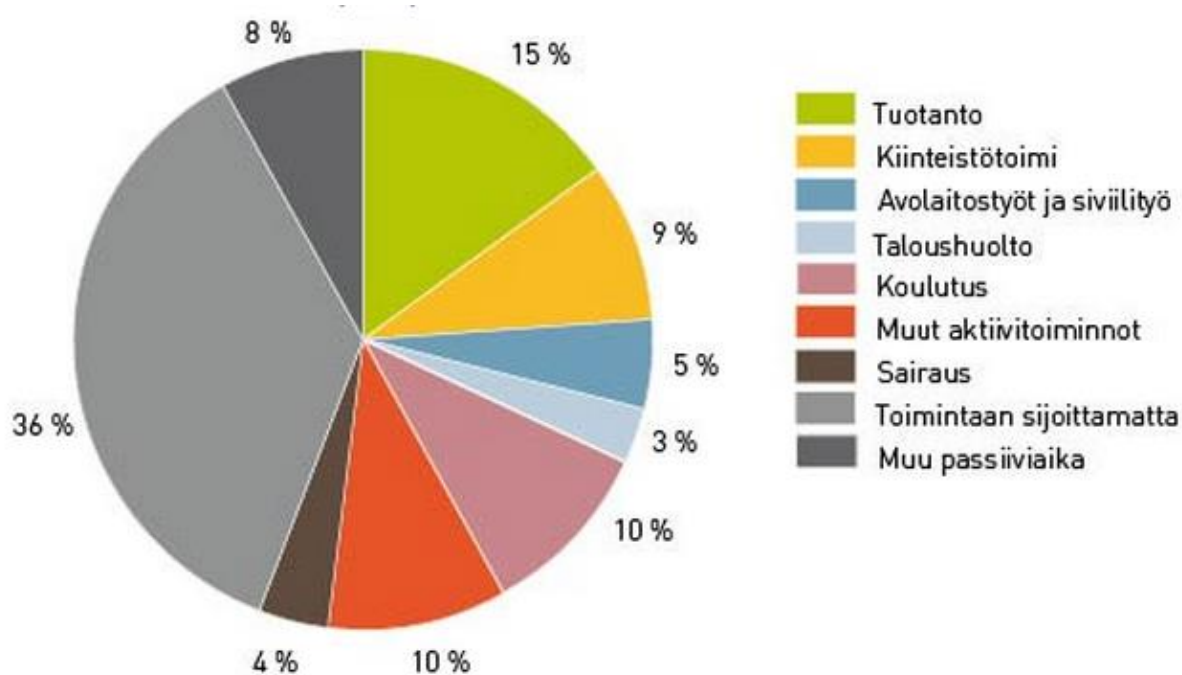
Tapaamiset ovat toinen tärkeä kontakti ulkomaailmaan ja haluan nostaa ne esiin. Olen jo aikaisemmin avannut hyvin yksityiskohtaisesti avaamiskäytäntöjä ja en palaa niihin tarkemmin. Nostan esiin nyt vain jaottelun: valvotut ja valvomattomat tapaami-

set sekä näiden saamisen sääntöjen osalta tarkastelemissani vankiloissa. Sukevalla valvottuja tapaamisia järjestetään viikonloppuisin ja pyhäpäivinä sekä aamu- että iltapäivästä. Valvomattomilla, ns. perhetapaamisilla, on ajallisesti lähes sama ajankoh- ta ja näitä myönnetään kuukauden välein, mikäli vangille ei myönnetä poistumislu- paa. Näin vältetään tilojen ruuhkautuminen. Kaikkialla tapaamiset kestävät 45 mi- nuuttia. Nämä ovat hyvin peruskäytäntöjä vankilasta riippumatta. Perhetapaamiset ovat tähän poikkeus: ne voivat olla parista tunnista jopa kuuteen tuntiin kestäviä val- vomattomia tapaamisia omassa kodinomaisessa ja lapset huomioivassa tilassaan (Rikosseuraamuslaitos 2012). Oulussa tilanne taas on hyvin erilainen: valvottuja ta- paamisia saa sunnuntaisin ja valvomattomia keskiviikkoisin, lauantaisin sekä sunnun- taisin. Resurssien käyttö on määritelty tarkoin ja palaan kokemuksiin näistä haasta- teltujen vankien kokemuksia avatessa.

Pyhäselän vankila oli tullut osalle vangeista tutuksi juuri vierailuiden myötä: rangais- tusta suoritetaan Oulussa, mutta perhe on Itä-Suomessa, jolloin tapaamisten ajaksi heidät on siirretty lähemmäksi perhettä. Tämä on ollut ilmeisesti haaste, johon pa- laan. Voin kuitenkin todeta kyseenomaisen vankilan sääntöjä tutkineena, että vaikut- taisi heillä tapaamisten olevan tärkeä osa vankila-arkea. Valvotusti tapaamiseen pääsee joka toinen lauantai ja vastaavasti joka toinen sunnuntai sekä arkipyhinä, vaikkakin ajankohdat ovat lyhyemmät vierailuille. Kuitenkin tapaamisen kesto on 45 minuuttia kuten muuallakin, ja toisaalta laitoksen kokokin vaikuttaa. Perhetapaamiset on mahdollistettu viikonloppuisin ja lisäksi maanantaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin muutaman tunnin ajan. Tarvittaessa tapaaminen järjestetään myös muulloin. Mielestäni tämä tukee hienosti joustavuudellaan perheitten tapaamismahdollisuuksia ottaen huomioon arjen haasteet ja perheitten yksilölliset tilanteet.

Käytännössä vangin arki useimmiten pyörii siis osastokohtaisen päiväohjelman mu- kaan ja sen kohokohtia ovat puheluhetket sekä tapaamiset joita odotetaan. Muuten päivän rutiinit määrittyvät osaston luonteen mukaan, kuinka avoimelle osastolle on sijoitettu ja mihin toimintaan. On paljon kiinni vangin taustoista ja sen vaikutuksesta rangaistusajan suunnitelmaan, mitä vankila-aika on. Onko se työtä? Opiskelua? Kun- toutusta? Täynnä mahdollisuuksia vai onko asenne toimintaan toinen ja toimintaa ei halutakaan koska sitä ei nähdä mielekkäänä? Osittain asennekysymys ja osaltaan kyse on resursseista mitä talolla on tarjota.

Toimintoja arkisten askareiden ja odottelun lisäksi vankilassa on monenlaisia aina laitoksesta riippuen: yleisesti kuitenkin toiminta voidaan jaotella työtoimintaan, opiskeluun, kuntouttavaan ohjelma- ja päihdetyöhön sekä muuhun sosiaalisesti kuntouttavaan ja tukevaan toimintaan. Lisäksi vangilla on myös vapaa-aikaa, jolloin voi käyttää vankilan kirjastoa, kuntosalia, ulkoilla päiväohjelman mukaisesti tai osallistua erinäisiin tapahtumiin, kuten hengelliseen toimintaan. Tarjolla oleva toiminta on pitkälti painottunut liikuntaan ja urheiluun vankilamaailman ”miehisyyden” vuoksi, mutta usein on tarjolla myös erilaisia keskusteluryhmiä. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.) Tässä merkittävässä roolissa ovat kolmannen sektorin toimijat ja järjestöjen vapaaehtoiset. Tunnetuimpia toimintoja ovat varmaankin AA- ja NA-vertaisryhmät, sekä toimijoina SPR ja hengelliset järjestöt. Vapaa-ajastaan vanki päättää itse sen mukaan mitä kukin laitos hänelle voi tarjota, mutta muu toimintaan sijoittelu pohjautuu aina mahdollisuuksien mukaan viranomaisten riski- ja tarvearvioon pohjaavaan rangaitusajansuunnitelmaan. Tätä toimintaan sijoittelua varten vanki käy henkilökunnan kanssa keskustelua siitä mikä koetaan parhaiten vankia palvelevaksi mielekkyydeltään ja on tarkoituksenmukaista (palvelee tulevaisuutta) sekä minkä vankila voi järjestää: Onko se opiskelupaikka tai kenties ammatillista osaamista tukeva työ? (Rikosseuraamuslaitos 2013f.)

KUVIO 3. Vankien (n=1739) keskimääräinen toimintaan sijoittuminen arkipäivisin vuonna 2012. (Rikosseuraamuslaitos 2013f).

Rikosseuraamuslaitoksen kaavio (kuvio 3) avaa työtoiminnan eri puolia ja niputtaa mm. kuntouttavan toiminnan aktiivitoimintoihin (Rikosseuraamuslaitos 2013f). Työtoiminta voi olla hyvin monenlaista. Usein työ on hyvin fyysistä ja konkreettista, käsillä tekemistä: teollisuutta, rakentamista, kiinteistönhuoltoa, käsi- ja maataloustöitä. Työhön vangit käyttävät jopa lähes kolmanneksen päivästä ja he saavat siitä korvauksen, joko toimintarahana (suljetuissa) tai avovankilapalkkana, joten työssä noudatetaan myös yleisiä pelisääntöjä ja normaaliuden periaatetta: työ pyritään järjestämään yleisesti vastaamaan laitoksen ulkopuolisen maailman työelämää sen periaatteineen. Työ voi olla valmentavaa työtä ja näin myös kuntouttaa, mahdollisuus on myös oppisopimuksella suorittaa näyttötutkintoja ja osia tutkinnoista. Näin luodaan jatkumoa tulevaisuuteen ja edistetään rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Vangille voidaan myös mahdollistaa oman työn tekeminen vankilassa tai työssä käynti vankilan ulkopuolella, mikäli tarkkaan määritellyt ehdot täyttyvät ja näiden valvonta on mahdollista. (Rikosseuraamuslaitos 2013g; Rikosseuraamuslaitos 2013h.)

Työtäkin keskeisemmässä asemassa näkisin olevan vankilan arjessa opiskelun. Kokemusten mukaan vankien opintie on hyvin katkonainen: perusopetuksessa on voitu jäädä jo heikoille ja taustalla on usein lyhyitä pätkiä useissa eri ammattioppilaitoksissa. Omaa alaa ei ole löytynyt. Paikallaan olisi vanhojen arvosanojen kohottaminen tai yleissivistävät opinnot, tai keskeneräisen tutkinnon loppuun saattaminen. Näin olisi ”edes joku pohja” saada töitä. Tähän olen törmännyt etenkin nuorten vankien osalta, mutta on myös vanhempia vankeja keillä on takanaan pitkä työura. Heillä alaa olisi vaihdettava ja löydettävä uusi ura huonojen työnäkymien vuoksi. Näin on mielestäni ainakin Pohjois-Suomessa.

Tätä kokemustani opintojen keskeneräisyydestä ja moninaisista opiskelutarpeista tukee myös Rikosseuraamuslaitos. Selvitysten mukaan esimerkiksi perusopetuksen oppimäärää on jäänyt suorittamatta reilulla 6 %:lla vangeista. Joukkoon mahtuu myös vankeja, joille korkeakouluopinnot ovat ajankohtaisia ja mahdollistettavissa. Normaaliusperiaate näkyy tässäkin: periaatteessa kaikki opiskelu on mahdollista siinä missä vankilan ulkopuolellakin samoin ehdoin ja edellytyksin kuin yleisestikin.

Opetussuunnitelma ja raamit eivät muutu kun kyseessä on opiskeleva vanki, ellei nähdä tarvetta erityisopetuksen järjestämiseen, johon myös pätevät yleiset periaatteet. Vangin toimintakyvyn tulee olla opiskeluun ja opiskeltavaan ammattiin soveltuvat. Koulutukseen hakeutumiseen ja pääsyyn vaikuttavat olennaisesti oppilaitoksen sijainti suhteessa vankilaan sekä turvallisuusnäkökulma, mutta etenkin korkeakoulutason opinnoissa nämäkään eivät ole kummoinen este etäopintojen mahdollistuessa. Opiskeltaessa vankilasta käsin, ei tutkintotodistuksessa tule näkymään merkintää vankilaoloista, vaan todistus on samanlainen kuin muillakin oppilaitoksesta valmistuneilla. Näin voi opiskella huolehtimatta leimautumisesta. (Rikosseuraamuslaitos 2013i.) Muistan erään vangin todenneen keskusteltaessa vankila-arjesta ja opiskelusta, että nyt ”kiven sisässä” se on hyvä opiskella kun on helpompi keskittyä. On ”aikaa itelle kun ei oo kotihommia ja etenkin niitä kavereita keksimässä parempaa tekemistä..” Mielestäni tämä on hyvin positiivisesti ajateltu ja asennoiduttu aikaan vankilassa.

Kuntouttavaa toimintaa vankilassa on runsaasti, sillä sen voisi nähdä olevan nykyaikaisen vankeinhoidon kivijalkaa ja keskeinen osa rangaistuksen suorittamista. Ennen vankilaan päätymistä vangeilla usein arjen keskiössä ovat olleet päihteet ja näin vankilaan saavuttaessa on olennaista puuttua tähän. Se voi alkaa kuulemani mukaan ja maalaisjärjelläkin mietittynä hyvinkin rajusti: kovilla fyysisillä vieroitusoireilla. Kuitenkin päihdehoito lähtee arvioinnista sekä vieroitus- tai katkaisuhoidosta ja on osa kuntoutuskokonaisuutta. Terveystieteiden toteuttaman hoidon lisäksi tähän kokonaisuuteen kuuluvat päihdeneuvonta ja -ohjelmat, motivointityö sekä vertaisryhmät useiden eri tahojen (henkilökunta ja järjestöt) toteuttamana. Joskus myös mukana kuvioissa saattavat olla ulkopuoliset kuntoutuslaitokset. (Rikosseuraamuslaitos 2013j.)

Päihdekuntoutuksen lisäksi tarjolla on myös muutakin kuntouttavaa ohjelmatoimintaa kuten Viisi keskustelua muutoksesta (VKM-ohjelma), mikä motivoi muutokseen monella tapaa elämän eri osa-alueilla jotka koetaan mahdollisesti arkea hankaloittaviksi ja rikospolkua tukeviksi, sekä Cognitive skills (CS-ohjelma). (Rikosseuraamuslaitos 2013j.) Usein päihdekeskusteluja keskeisempää on elämäntapaan keskittyminen, motivoituminen muutos ja ongelmanratkaisukyvyt. Ohjelmatyössä keskeistä on että uskotaan vankiin ja hänen mahdollisuuksiinsa: että vanhoja tapojaan voi muuttaa kun vain saa tähän motivaation sekä työkalut.

Kuntouttavaa ohjelmatyötä ovat edellä mainitsemani VKM- ja CS-ohjelmat. Nämä ovat niin sanottuja yleisohjelmia, jotka soveltuvat laajalle vankijoukolle. Ohjelma voi myös vaikuttaa ja antaa työkaluja muun muassa oppimisvaikeuksien kanssa pärjäämiseen tai työelämään sijoittumiseen. Kuitenkin keskeistä on, kuten on jo todettu, elämäntapaan keskittyminen ja sen epäkohtien muuttaminen arkea tukevaksi. Sama ajatus on rikosperusteisessa työskentelyssä: Menetelmä valitaan sen mukaan, millainen rikoskäyttäytyminen on tuonut joskus tuomion ja koettu ongelmaksi. Kyse voi olla esimerkiksi poikkeavasta seksuaalisuudesta (virittäytymisessä, ajatusmalleissa jne.) tai vihanhallinnasta joka johtaa väkivaltakäyttäytymiseen. Valinnanvaraa menetelmistä löytyy paljon, aina vankilasta ja sen henkilöstön koulutuksesta riippuen. (Rikosseuraamuslaitos 2013k; Rikosseuraamuslaitos 2013l.)

Suomessa kuntouttavalla työllä on pitkä historia ja se seuraa kansainvälistä kehitystä. Kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan perustuva työskentely ja sen strukturoidut muodot ovat keskeisessä asemassa meillä hyvin tuloksin. Laatu on hyväksytty akkreditointimenettelyllä ja vankilan henkilöstöä koulutetaan monipuolisesti näiden menetelmien käyttöön yksilö- ja ryhmätyöskentelyssä. Lisäksi arjen taitoja ja sosiaalisia valmiuksia vahvistetaan monella tapaa muun muassa terveysneuvonnalla, perheleirein ja erilaisin toimintaryhmin, joissa mukana voivat olla järjestöt kuten Kriminaalihuollon tukisäätiö tai lähiseudun ammattioppilaitokset. (Rikosseuraamuslaitos 2013k; Rikosseuraamuslaitos 2013m.) Itse olen pitänyt avovankilassa miehille päiviä, jolloin olemme opetelleet tekemään terveellisiä sekä halpoja perusruokia sekä valmistautuneet yhdessä työnhakutilanteisiin.

Toiminta herättää monenlaisia tunteita, usein ristiriitaa ja jopa vastustusta, sillä se nähdään turhan holhoavana ja hoitavana eikä rangaistuksena. Norjalainen vankila herättää paheksuntaa sähkökitaroinen ja studioinen, on kuin hotelli. Dokumentissa (Rundt & Grönroos 2014) pohjoismaisista vankiloista amerikkalainen vieras, entinen vankilanjohtaja, yhtyi tähän osin Suomessakin yhteiskunnassa vallitsevaan asenteseen. Suomessa on kuitenkin toisin, ei aivan yhtä hienoa kuin mitä naapurimaillaan, mutta inhimillistä ja toimivaa. Näin ainakin tilastojen valossa: 100 000 asukasta kohden Suomessa on vankeja 58, kun vastaavasti Ruotsissa on 67, Norjassa 72 ja Yhdysvalloissa 716 vankia. (Rundt & Grönroos 2014.) Tiukka järjestelmä ei vaikuttaisi

tukevan alhaisia vankilukuja vaan kuntouttavalla ja auttavalla inhimillisellä ilmapiirillä on etunsa? Vankilanjohtaja kysyy: "Tuleeko vankilan muuttaa vankia vai vangin itse itseään?" Kenties vankilan tulee ennen kaikkea tukea vankia motivoitumaan itsensä muuttamiseen ja antaa työkalut joilla se on mahdollista?

Uskaltanen väittää etteivät olot ole kuin hotellissa ja harva haluaa vankilaan takaisin istumaan. Jos palataan takaisin "kiven sisään", on joko laitostuttu tai elämän hallinta on vielä harjoittelussa sekä ollaan muuten hakemassa suuntaa tuleville päiville. Olomme ei ole kuin Siperiassa, muttei myöskään kuin Norjassa. Toiminnasta löytyy paljon tietoa niin Rikosseuraamuslaitoksen nettisivuilta kuin myös yhteistyökumppaneiden sivuilta. Lisäksi sivuilla on pitkät listat toimintaohjelmista sekä osaa niistä myös avattu hyvin: Mitä tehdään, miksi ja miten? Vankiloiden ovia on myös raotettu erityisesti ja ansioituneesti Ylen toimesta, sillä rikospolulle ajautuneiden nuorten ja entisten vankien näkökulmasta vankila-arkea kuvattiin tv-sarjassa Kakola vuonna 2010. Todellista kuvaa karusta vankilamaailmasta antaa myös hieman tuoreempi Ylen kahdeksanosainen dokumenttisarja Tiilenpäät, jossa Riihimäen vankilan arkea kuvasivat ohjaaja Tapio Rissanen ja kuvaaja Jarkko Vuolle. Nämä ovat mielestäni hyvin katsomisen arvoisia ja ajatuksia herättävää katsottavaa. Luettavaksi taas suosittelem Heikki Kokkosen (2014) toimittamaa ja vasta julkaisemaa teosta Virkavalta ja väkivalta. Savon Sanomissa teoksen julkaisusta ilmestynyt 5.11.2014 artikkeli "Vankiloiden vallankäytöstä on puhuttava" ja itse teos saavat pohtimaan vapauden menetystä rangaistuksena: Onko itsemääräämisoikeus menettäminen ja vapauden rajoittaminen tarpeeksi vai pitäisikö valtaa käyttää vielä enemmän vankiin ja näin rangaista teosta lisää? Mielestäni nämä ovat tärkeitä, ajankohtaisia ja paljon yhteiskunnallista keskustelua herättäviä kysymyksiä, joihin otamme lähes jokainen tavalla tai toisella kantaa, joko työssämme tai arjessamme kahvipöytäkeskusteluissa.

3 PERHETYÖ

Perheen merkitys on muuttunut vuosien myötä niin yksilöiden kuin myös yhteiskunnan tasolla eikä sen määrittelemisen ole yksinkertaista. Kuitenkin se on yksi merkityksellinen perusyksikkö yhteiskunnassamme ja tärkeä osa elämäämme, sillä jokai-

sella on vähintäänkin lapsuuden perheensä ellei myös aikuisiällä perustettua perhettä. Näillä kaikilla ihmisillä on vaikutuksensa meihin, sillä perheen sisäiset suhteet sitovat meitä ja tunteet tekevät meistä joko tiiviin tai repaleisen perheen. Tätä arkista kokonaisuutta, perhettä, on tuettava, jotta yhteiskunta toimii, mutta myös erityisesti lasten vuoksi.

”Lapsen paras ei yleensä voi toteutua ilman vanhempia, sillä lapsen hyvinvointi riippuu koko perheen hyvinvoinnista, erityisesti vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden laadusta (Kurvinen, Neuvonen, Sivén, Vartiainen, Vihunen, Vilén 2007, 15).”

Koska perhetyö on käsitteenä vielä varsin tuore, se on käsitteenä hyvin laaja ja rajaamaton. Sillä voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia perheille kohdistettuja palveluita, joiden järjestäjinä toimivat kunnissa niin lastensuojelu, varhaiskasvatuksen ja neuvoloiden työntekijät sekä erilaiset järjestöt. Käytännössä se kuitenkin toteuttajasta riippumatta on aina perheen henkistä tukemista neuvonnalla ja ohjauksella sekä konkreettista apua esimerkiksi kotipalveluna. Perhetyö pitkälti pohjautuu lastensuojelulainsäädäntöön ja ajatukseen lapsen parhaan turvaamisesta. (THL 2015.)

Perhetyö voi olla lastensuojelun avohuollon suunnitelmallisesti toteuttamaa ennaltaehkäisevää tukitoimintaa tai korjaava menetelmä, jossa on työntekijöiden kontrolli läsnä. Motivoinnin lisäksi sitouttaminen ja suunnittelu ovat keskeisessä asemassa, jotta kartoitettuihin tavoitteisiin päästään järjestelmällisellä asiakkaan lähellä tehdyllä toiminnalla. (THL 2015.) Perhetyö voi olla myös hyvin paljon muutakin. Lastensuojelu on ehkä toimijoista se kaikista selkeimmin toimintaa tiukimmin määrittelevä ja ylös kirjaava taho. Perhettä voi tukea kevyemmällä tavalla: laadukkaasti, mutta ilman sitouttavia asiakirjoja. Ajatuksena kuitenkin on perheiden tukeminen lasten hyväksi.

Perheitä tuetaan hyvin monenlaisilla palveluilla ja etuuksilla, jotka on suojattu erilaisin lain ja asetuksin. Äitiys- ja lastenneuvola ovat perheiden alkutaipaleella ensimmäisiä kontakteja yhteiskunnan palveluihin. Näissä perhetyö toteutuu terveydenhoitajien ja perhetyöntekijän kautta vanhemmille tarjoutuvana vanhemmuuden tukena. Ohjausta ja neuvontaa vanhemmuuden haasteisiin tarjoavat myös kunnallisella tasolla sosiaalitoimi erityispalveluineen (mm. lastensuojelu ja kotihoito) sekä varhaiskasvatuspalve-

lut (esimerkiksi päiväkodit ja seurakuntien kerhot). Sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluja tuottavat julkisten tahojen lisäksi yksityiset tuottajat sekä järjestöt. Näistä palveluja tuottavista järjestöistä esimerkillisiä ovat muun muassa Ensi- ja turvakotien liitto, SOS-lapsikyläsäätiö sekä kirkon perheasiain neuvottelukeskukset. Kuuntelevien tahojen ja ohjauksen lisäksi perheet saavat monissa tilanteissa taloudellista tukea. Tunnettu ja keskeinen taloudellisesta tuesta vastaava taho maassamme on Kela, jolla on monia tukimuotoja elämän kaikkiin eri tilanteisiin. Näkisin, että perhetyö on Kelaa lukuun ottamatta näissä tahoissa tehtävää perheiden ohjaus ja neuvontatyötä, joilla tuetaan perheen arjessa selviytymistä ja vanhempien jaksamista.

3.1 Työ perheiden kanssa on tärkeää

Jotta rikollisuutta ja sen uusiutumista voidaan ehkäistä, on ymmärrettävä syyt siihen. Teorioita on lukuisia, joista osa pohjautuu eri tieteenaloihin kuten ihmisen biologiaan ja evoluutioon, sekä sosiaalisiin oloihin yksilön osalta ja yhteiskunnan rakenteisiin. Paineteoriassa keskeinen ajatus on että rikollisuus pohjautuu syntyneeseen ristiriitaan yksilön tavoitteiden ja lainsäädännön välillä. Rikollinen käyttäytyminen syntyy siis kun yksilöllä ei ole keinoja päästä tavoitteisiinsa laillisin keinoin, jolloin syntyy paine käyttää laittomia keinoja. Pitkälti sama ajatus on kaikissa sosiologisissa rikosteorioissa. Yhteiskunnan olot nähdään näissä luovan eriarvoisuutta ja erilaiset mahdollisuudet pärjätä. Paine pärjätä ja keinot selviytymiseen löytyvät yksilöiden mielestä hädän hetkellä valintoja tehdessä laittomista tavoista toimia. Osakulttuuriteoriassa nähdään rikollisuus myös ryhmien tapana toimia. Rikollisuus syntyy siellä missä on eriarvoisuutta, kuten slummeissa ja näin ”jengiydytään” sekä opitaan toimintakulttuuri. Sosiaalinen paine ja näyttämisen halu nousevat esiin. Sosiaalinen kontrolli on yksi mikä estää toimimasta vastoin yleisiä normeja ja lainsäädäntöä. Yhden sosiaalisen kontrollin teorian mukaan yleistä yhteiskunnallista valvontaa tiukemmin kontrollissaan ihmisen pitää lähipiiri. Työ ja etenkin perhe ovat niitä mihin sitoudutaan ja kiinnytään. Näissä toimiminen pitävät usein kiinni perinteisessä arjessa ja mikäli näiden arvo- maailma sekä uskomukset ovat niin sanotusti terveitä, on yksilön eläminen yhteiskunnan pelisääntöjen mukaan mahdollistettu. (Kivivuori 2008, 69-206; Lappi-Seppälä 2006, 22-27.)

Mielestäni useat tahot työssään voivat osaltaan vaikuttaa juuri sosiaalisiin oloihin vaikuttamalla yhteiskunnan rakenteisiin ja näiden kautta yksilön oloihin ja pärjäämis mahdollisuuksiin. Näiden teorioiden ja kokemusten valossa näkisin, että yksinkertaisimmillaan yksilöä voidaan tukea rikoksettomaan elämään antamalla hänelle työkaluja pärjätä nyky-yhteiskunnassa mahdollisimman täysvaltaisena jäsenenä sekä antamalla kokemus mahdollisuudesta selvitä laillisin keinoin. Näitä arjenhallinnan keinoja voidaan opettaa ja näiden lisäksi korostuu sosiaalisten suhteiden rakentaminen sekä ylläpito. On tärkeää että yhteydet pysyvät ja paranevat perheeseen. Lisäksi töihin tai opiskelemaan pääsy on mahdollistettava, sillä se ylläpitää syntyneitä arkirutiineja ja näin myös kontrolloi käyttäytymistä. Kun perheestä ja työstä voidaan ottaa vastuu, unohtuu muun muassa päihteiden käyttö (Kivivuori 2008, 194-202).

Lisäksi, kuten jo aiemmin on nostin esiin, on perhe tärkeä osa yhteiskuntaamme ja sitä on tuettava kaikin mahdollisin keinoin. Jo lastensuojelulain perusteluissa (HE 272/2007 vp, Eduskunta) on ohjeistusta perhetyöstä ja sen toiminnoista joilla toteutetaan tärkeää tehtävää suojata lapsen paras. Mielestäni kaikki perheellisiä ihmisiä suoraan tai välillisesti kohtaavat tahot, olivat ne sitten sidotut lastensuojelulain toteuttamiseen tai eivät, ovat velvollisia toimimaan perheiden hyväksi. Tehden varsinaista perhetyötä, tai vain muuten tukien ja auttaen erinäisin palveluin sekä etuuksin.

Lapsella on oikeus vanhempiinsa ja jo tämänkin vuoksi suhde vanhempiin on turvattava. Tilanteessa, jossa vanhempi ei voi olla fyysisesti läsnä jatkuvasti, on vanhemmuus puheluiden, kirjeiden ja tapaamisten varassa. Näissä ei tuolloin voi olla sattumanvaraisuutta. Sekä lapsi että vanhempi kärsii tästä, ja tämän vuoksi vanhemmuutta on erityisesti tuettava ja pystyttävä panostamaan niihin erityislaatuisiin hetkiin, jolloin ollaan vuorovaikutuksessa perheenjäseniin. On yleisesti tiedossa kiintymyssuhteiden merkityksellisyys varhaislapsuudessa ja vanki ei saa jäädä tästä paitsi, sillä rangaistuksen suorittaminen ei voi vahingoittaa näin ihmissuhteita tarpeettomin rajoituksin.

Vanhempi on vanhempi aina, oli sitten siviilissä tai laitoksessa. Vanhemmuus ja parisuhde, jotka odottavat arjen jatkumista siviilissä, ovat tärkeitä motivaation lähteitä järjestellä elämä uudelleen niin, ettei rikospolku enää jatku. Tärkeää on, että kump-

pani tukee aloittamaan ”puhtaalta pöydältä”, sillä lapset ovat usein hyvin tärkeä syy saada arki raiteilleen.

”Sillä on paljon merkitystä. Etenkin jos ne antaa kunnolla ymmärtää mitä mieltä ovat teosta ja erikseen ihmisestä. Ovat syöttämässä sitä ajatusta ja auttavat keskittyä tulevaan niin ne on tärkeitä ihmisiä. Sitten vaan vangin pitäis saada paljon olla sen perheensä kanssa et ne pysyis tärkeinä ja niitä kuuntelis ihan oikeesti. Mun mielestä tätä pitäis takoa ensimmäisestä päivästä lähtien perheelle.. Et jos ne huolehtii et se kaveri on 70% ajastaan perheen kanssa niin kaikki menee hyvin, kun että jos se ois sen ajan niitten rikollisten kavereittensa kanssa niin tietäähän tuon miten käy. Tyhmät ideat kuulostaa paremmille. Heti pitäis päästä puuhastelee perheen kanssa, kun muuten iskee se menettämisen pelko siinä häpiän lomassa kun on pettäny perheensä.” (V5)

Kun rikos ei ole kohdistunut perheeseen ja näin perhettä ei ole suoraan satutettu, perhe usein tukee tuomion suorittamisessa ja odottaa siviiliin palaavaa vanhempaa. Tämä on tärkeää, sillä moni vanki kertoo kokevansa elämäkumppanin kontrolloivan positiivisessa mielessä heidän rikoskäyttäytymistä ja tulevaisuudessa uskovat heidän estävän päätyminen seuraan ja tilanteisiin, missä rikokseen päätyvä riskialtis käyttäytyminen korostuvat. Lapset ovat myös tärkeä syy olla päihteittä ja tämä päihteettömyys lasten vuoksi korostuu, kun kysytään arviota tulevaisuudesta:

”Kun iso osa näistäkin jutuista, mitä istun, on tapahtunu ennen lasten syntymää (V8).”

”Pojat on sitten ollu mun luona joka viikonloppu tai ainakin joka toinen. Se katkasee sen menon.. Oon kuitenkin aina pitäny huolen siitä että sitä on sitten kunnossa.” (V7)

”Kun saa olla lasten kanssa niin ei sillon mieli ja tee mieli päihteitä. Sillon on paljon helpompi olla.” (V6)

Rikollisuutta tulee aina olemaan ja sillä on merkityksensä yhteiskunnassa: ”Hyvin toimivassa yhteiskunnassa on sopiva määrä rikollisuutta,” sillä se muun muassa ha-

vainnollistaa yhteiskunnassa mikä on oikein ja väärin, sekä haastaa pohtimaan yhteiskunnan rakenteita, mitä milloinkin tulisi muuttaa, jotta se toimisi ideaalisti kaikkien hyväksi. Rikollisuudella osoitetaan tyytymättömyyttä päättäjille sosiaalisista oloista sekä vanhentuneista käsityksistä koskien normeja ja lainsäädäntöä. (Lappi-Seppälä 2006, 27.)

3.2 Perhetyö Oulun vankilassa

Suuri haastatteluissa esiin noussut huolenaihe oli sijoittelu: Mihin vankilaan joudun kun sijoituspäätös on tehty? Huoli joutua kauas perheestä on kova ja todellinen, sillä rikosseuraamusalue on suuri ja näin myös vankiloiden välimatkat. Puhutaan periaatteesta suorittaa tuomio lähellä kotiseutuja, mutta tähän ei kovin löytynyt vangeilta luottamusta. Tiukat säännökset yhteydenpidossa sekä vastoinkäymiset tapaamisissa kasvattavat tätä pelkoa: vangille saatettiin ystävällisesti järjestää tapaaminen toisessa laitoksessa, mutta joskus matkan yksityiskohdat saattoivat olla epäselvät ja matka tarkoittaa toisessa laitoksessa päiviä eristyksessä muista vangeista. Tämä koettiin rangaistuksena siitä, että haluttiin tavata omaa perhettä.

Näkemyksekseni jäi, että vangit kokevat nyt perheiden hyväksi tehtävää työtä olevan vain tapaamisten ja muun yhteydenpidon mahdollistaminen. Koen myös, että perhetyötä ei tehdä, koska tiedonkulku ei toimi. Tämä nousi useissa keskusteluissa esille voimakkaasti.

”Täällä on ihmisiä joilla saattaa olla tahto hyvä. Semmosia puuhaihmissä, jotka järjestäis.. Mutta sitten tieto saattaa päätyä 1/3 ihmisistä.” (V5)

Vangeilla oli useista tilanteista kokemus, että ajatellaan suorilta ettei vanki halua tai ole kiinnostunut eikä hänen perheensäkään, eikä tällöin edes kerrota tulevista tapahtumista tai kysytä kiinnostusta tulisiko jotain järjestää. Kuitenkin tämä haluttiin kumota, sillä usealla oli kiinnostusta osallistua perhetyönä tehtäviin tapahtumiin sekä muutenkin ottaa osaa kaikkeen perhe-elämään vaikuttavaan toimintaan.

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyösuunnitelmassani olen kirjoittanut seuraavanlaisesti siitä mitä ja miksi haluan työlläni tuoda esiin sekä ketkä tiedosta mahdollisesti hyötyvät:

”Opinnäytetyön tarkoituksena olisi selventää ja tuoda julki vankilassa tehtävää perhetyötä vankilan ulkopuolelle sekä taas tuoda vankilalle tietoa siitä kuinka heidän asiakkaansa kokevat tämän työalueen toteutuvan, olevan tarkoituksen mukaista ja merkityksellistä heille. Kokemuksieni mukaan harva osaa ajatellakaan vankilassa tehtävän töitä myös perheiden kanssa, mikä mielestäni olisi hyvä hahmottaa myös vankilan ulkopuolella työskentelevien tahojen, jotka toimivat kasvatus- ja ohjaustehtävissä perheiden parissa. Näytä käytänteitä voisi hyvin tuoda esiin myös muille aloille ja näin raottaa vankiloiden ympärillä olevaa mystistä ”verhoa”. Tiedon sanotaan avartavan ja uskon moniammatillisissa verkostoissa toimivien ammattilaisten hyötyvän tiedosta: mitä pöydän vastapäätä tekevä vankilatyöntekijä tekee? Kuinka hän käytännössä auttaa ja tukee näitä ihmisiä? Näin välttään osittain päällekkäiseltä työltä ja toisaalta avataan keskustelua sektoreiden työnjaosta sekä osaamisesta. Haluaisin myös tuoda esiin perhetyön asiakkaista vangit, joiden elämää ja yhteyksiä ulkomaailmaan tuomio rajoittaa. Heidän kokemuksiaan on mielestäni erittäin tärkeä kuulla, mikäli perhetyön halutaan kehittyvän oikeansuuntaisesti ja vastaavan tarpeisiin. Opinnäytetyössäni keskeiseksi osaksi haluan nostaa siis kokemukset ja asiakkaiden ajatukset perhetyön laadusta, suunnasta ja tulevaisuudesta. Näin siis kerättäisiin tietoa asakkailta työympäristölle ja vankilamaailmasta muille tahoille, jotka kohtaavat työssään vankiperheitä.”

Kirjallisuutta aiheesta ei juuri ole, vain periaatteellisia päätöksiä ja säännöksiä löytyy mm. niin vankeuden täytäntöön panoa koskevasta kirjallisuudesta ja lasten oikeuksien sopimuksessa taas muistutetaan lapsen oikeudesta vanhempiin. Tämän vuoksi käyttämässäni kirjallisuudessa painottuu pitkälti lainsäädännön lähtökohdat, periaatteet sekä säännökset ja niiden vaikutus arkeen vankilassa. Vankiperheistä taas on

vähän tietoa ja tehtyjä tutkimuksia, mutta näissä näkökulma on muurin ulkopuolella odottavassa perheessä sekä heidän kokemuksissaan ja vertaistukitoiminnassa. Kirjallisuudesta löytyy myös perheen merkityksestä, kuinka se tukee arjenhallintaa ja näin vaikuttaa positiivisesti uusintarikollisuuteen kierrettä katkaisevasti. Perhetyöstä yleisesti kirjallisuutta on paljon, mutta vankilaympäristössä tehtävästä työstä se ei juuri kerro, vaikka tehtävä työ voidaan nähdä hyvin merkityksellisenä ja kehittämisen arvoisena toimintona. Paljon on siis löytynyt asiaa hieman aiheen vierestä, sivuten perhetyön kannalta merkityksellisiä asioita, muttei vangin kokemuksia. Keskiöön siis nousevat nyt haastattelujen kautta kerätyt vankien kokemukset.

Käytännön työkokemus perhetyöstä niin seurakunnalla, vankilalla kuin turvapaikanhakijoiden parissa on luonut pohjan vertailulle ja helpottanut tiedonhankintaa. Kirjallisuutta sekä dokumentteja on ollut enemmän kuin tarpeeksi aiheita sivuten ja näistä on täytynyt kriittisesti arvioida tarpeellinen ja todellinen tieto. Lähdekritiikistä huolimatta aineisto, johon teoriani pohjaa, on laaja. Teoksessa Tutki ja kirjoita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 113-114.) ovat nostaneet lähteen arvioimiseksi seuraavat: kirjoittaja (tunnettu ja arvostettu), julkaisijan arvovalta ja vastuullisuus, lähteen ikä ja tiedon alkuperä, uskottavuus sekä puolueettomuus. Näin olen korostanut lähteissä Rikosseuraamuslaitoksen ja alan koulutuskeskuksen viimeisimpiä julkaisuja ajankoh-taisuuden ja monella tapaa luotettavuuden vuoksi: oppikirjoja ja päivitettyjä sivuja. Kirjoittajista löytyy myös oman alansa asiantuntijoita: on pitkän uran rikollisuuden tutkimuksen parissa tehnyttä kirjoittajaa sekä vuosikymmenten kokemuksen omaavaa vankilanjohtajaa. Kirjallisuuden, erinäisten dokumenttien ja lainsäädännön valossa on syntynyt teoreettinen tieto sekä kokemusten kautta käytännön tieto vankilamaailmasta yleisesti. Koska opinnäytetyöni tutkimustehtävä ei ollut vain tuoda ja tiivistää tietoa arjesta yhteen pakettiin, vaan myös saada uutta tietoa, on aineistoa tullut keräämisen lisäksi myös luoda.

Ennen aineiston keruuta tehty ongelman- ja tutkimustavoitteen asettelu ovat olleet haaste minulle, kuten olen todennut. Tämän vuoksi asettelu ja tavoitteet ovat laajat, vaikuttaen myös valittavien menetelmien laajuuteen. Valintani ennen aineistonkeruun aloittamista on haastanut minut useaan otteeseen palaamaan tutkimustavoitteeseen ja muistelemaan seuraavia tärkeitä kysymyksiä: ”Miten muotoilen ongelman selvästi ja ymmärrettävästi? Mitkä teoriat liittyvät tutkimuksen aiheeseen? Mitä pidän tutki-

muksen avainkäsitteinä? Mikä suhde tutkimuksella on teoriaan?” Sekä ennen kaikkea ”Mitkä ongelmat tuovat parhaiten vastauksen asettamaani ongelmaan?” Näitä kysymyksiä on nostettu esiin teoksessa Tutki ja kirjoita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 124.) ja näen nämä opinnäytetyöni osalta itselleni tärkeinä. Nämä ovat keskeisiä ja opinnäytetyötä ohjaavia kysymyksiä, joita on tärkeä nostaa esiin ja muistuttaa itselle sekä lukijalle, jotta tarkoitukselliset kaksi näkökulmaa opinnäytetyössä säilyvät ja palvelevat näin tarkoitustaan. Tulevat näkyviksi.

Ennen kuin tämän opinnäytetyön tärkeimpään vaiheeseen on päästy, siis haastatteluihin, on täytynyt tehdä runsaasti valmisteluja. Pohjalle on täytynyt kerätä teorian tietoa ja luoda itselleen selkeä ajatus siitä mitä olen tekemässä. Näin on ollut hyvä neuvotella Oulun vankilan työntekijöiden kanssa heidän osallisuudestaan ja sopia yhteistyöstä alustavasti. Suunnitelma on pitänyt tarkkaan kirjalliseen muotoon oppilaitoksen hyväksyttäväksi ja todistus hyväksynnästä on täytynyt toimittaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön yhdessä tutkimuslupahakemuksen kanssa. Pitkältä tuntuneen odottelun ja epävarmuuden jälkeen sain päätöksen ohjeistuksineen haastattelujen lainmukaisesta toteutuksesta. Epävarmuudesta huolimatta on siis kannattanut ahkeroida ja tehdä huolellista työtä miettien varsin tarkkaan yksityiskohdat jo valmiiksi.

Lupien myötä alkoi tutkimuksen markkinointi. Tein osastoille jaettavaksi pienet mainokset (liite 2), joissa korostin nimettömästi vaikuttamista ja asetin rajoitteeksi osallistua haastatteluun vain perheellisyyden. Kerroin kuka työtä tekee, miksi ja miten haastateltavaksi pääsee. Aikataulu tuolloin oli tiukka eikä aikaa ilmoittautumiseen voinut antaa kuin kaksi viikkoa sisältäen myös viikonloput. Työn aikataulua olisi tullut lykätä, ellei haastateltavia olisi saanut niin, että otos on edustava. Kuitenkin onnekseni sain enemmän kuin pyysin. Ajatukseni oli että jopa 3-5 vapaaehtoista olisi tarpeeksi, mutta sainkin jo muutaman päivän sisällä ilmoituksen minua odottavasta seitsemästä haastateltavasta. Haastattelupäivän aamuksi haastateltavia oli vielä ilmoittautunut yksi lisää. Ryhmä oli monipuolinen, hyvin erilaisin taustoin tuomiotaan istuvia sekä miehiä että naisia, ikähaarukkana nuoresta lähes eläkeikäiseen.

Näiden vaiheiden osalta aikataulu on ollut varsin tiukka, vaikka ensimmäiset keskustelut on käyty jo toukokuussa 2013. Tilanteet kuitenkin elävät ja yllätyksiä tulee

eteen. Siksi onkin aikaa vievää toimia organisaatiossa, jossa aina neuvottelut sekä lupien saaminen ottavat aikansa.

4.1 Haastatteluihin valmistautuminen ja toteutus

”Survey-tutkimus: kerätään tietoa standardoidussa muodossa joukolta ihmisiä. Tyypilliset piirteet: tietystä ihmisjoukosta poimitaan otos yksilöitä; kerätään aineisto; aineisto jokaiselta yksilöltä strukturoidussa muodossa; tavallisesti käytetään kyselylomaketta tai strukturoitua haastattelua. Kerätyn aineiston avulla pyritään kuvailemaan, vertailemaan ja selittämään ilmiöitä.” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 134.)

Sanotaan, että sosiaalitieteilijöille tyypillisin tutkimuksen lähestymistapa on niin sanottu survey-tutkimus, joka voidaan myös rinnastaa kvalitatiiviseen tutkimukseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 132-134). Rinnastan taas tekemäni selvitystyön ja yhteisöpedagogin työkentän sosiaalitieteilijöille kanssa yhteiseksi. Haastatteluilla keräämälläni aineistolla pyrin saamaan kuvauksia vankilan arjesta ja toiminnoista etenkin perhetyön saralta sekä saamaan vertailukelpoista tietoa vankien kokemuksista suhteessa toisiinsa sekä vankiloissa tehtävään työhön.

”Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta. Usein tutkimus alkaa siitä, että tutkija yrittää kartoittaa kentän, jossa hän toimii.” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 181.)

Koska vankilassa tehtävän perhetyön laajuutta ja toimintamuotoja ei ennestään ole tarkasti tiedossa, vaan juuri niihin muun muassa on tarkoitus tutustua, on laadullinen (kvalitatiivinen) tutkimus keskeisemmässä asemassa kuin määrällinen. Toki kiinnostusta herättää miten paljon perhetyötä tehdään, mutta tärkeämpää on miten. Löysin menetelmän valintaa koskevat hyvät ohjenuorat teoksesta Tutki ja kirjoita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 185): ”Päästäksesi selville siitä, mitä he tekevät yksityiselämässään, käytä haastatteluja, kyselylomakkeita ja päiväkirjatekniikoita. Saadaksesi selville, mitä he ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat, käytä haastatteluja, kyselylomakkeita tai asenneskaaloja.” Tähän pohjaten koen, että aineistonkeruun perusmenetelmistä haastattelu on tarkoitusta parhaiten palvelevin yhdessä muiden

dokumenttien kanssa, kun voidaan nähdä kyseessä olevan toimintatutkimuksen kaltaisen laadullinen tutkimus ja perusmenetelmiä on useita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 192).

Kyselyn luomisen helpot puolet, kuten kustannusten minimointi ja sekä aineiston analysointi, ovat mielestäni vähäisemmät kuin mitä haasteet: ei voida varmistua kuinka vakavissaan vastaaja on ja kuinka onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 195.) Näen nämä tärkeimmiksi seikoiksi, joista haluaisin varmistua. Koska haastattelussa tapaa haastateltavan ja voi tarkentaa sekä muotoilla kysymyksiä uudelleen, koen haastattelun olevan kyselyä toimivampi tapa saada luotettavaa tietoa. Haastattelut ovat menetelmänä joustava aineistonkeruumuoto. Kun on vaikea tietää millaisia vastauksia saa ja kuinka monitahoisia ne ovat, on tärkeää että menetelmä joustaa ja on mahdollista selventää ja syventää niitä perusteluin sekä lisäkysymyksin. Sanotaan, että haastattelun luotettavuutta voi heikentää haastateltavan halu antaa itsestään sosiaalisesti hyvä kuva ja luoda itsestään kuva hyvänä kansalaisena, jolloin esimerkiksi rikostaustasta ei haluta puhua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 205-207.) Koska haastateltavat ovat vankeja ja ympäristönä vankila, oli mielestäni tilanne kuitenkin hyvin toisenlainen kuin mitä saattaisi odottaa teorian perusteella: keskustelut olivat hyvin avoimia ja ilmapiiri luottavainen molemmin puolin. Vastaukset tuntuivat hyvin suorille ja rehellisille, sillä sain hyvinkin kantaa ottavia mietteitä toiminnasta laitoksen ulkopuolelta tulleet.

Sovimme päivät jolloin vartijoiden on mahdollista liikuttaa väkeä haastateltavakseni ja sovin heidän päivärytmiinsä. Loin raamit haastattelulle listaamalla kysymyksiä, jotka olisivat tärkeitä kysyä sekä mahdollisia lisäkysymyksiä (liite 1). Käytyäni nämä läpi ohjaavan opettajani kanssa sekä lähetettyäni nämä myös työelämäohjaajalleni, saavuini Ouluun valmistautuneena nauhurini kanssa. Sain allekirjoitetut suostumuslomakkeet (liite 3), joiden perusteella kutsuin haastateltavat yksi kerrallaan paikalle. Päivä oli pitkä, mutta erittäin mielenkiintoinen ja antoisa. Kävimme jopa varsin pitkiä keskusteluja monipuolisesti tarkastellen kiven sisässä tapahtuvaa toimintaa sekä tulevaisuutta. Aikaa ajattelin alun perin olevan käytettävissä puolesta tunnista tuntiin haastateltavaa kohti, mutta tässä syntyi suurta vaihtelua. Kaikki haastateltavat halusivat vapaaehtoisesti kertoa elämästään ja kokemuksistaan vankilassa, mutta toisille se oli helpompaa ja luontevampaa kuin toisille. Keskustelu saattoi tiivistyä kysymyk-

siini paperilla sekä suoriin, yksinkertaisiin vastauksiin ja näin kestää alle puolituntia. Mahdollisuus puhua kokemuksistaan ulkopuolisen haastattelijan kanssa sai aikaiseksi myös toisen ääripään: Kerrottavaa olisi ollut useiksi päiviksi. Keskustelua riitti hieman aiheen vierestäkin niin, että sain hyvin kuvaa suljetun laitoksen arjesta ylipäättäen. Kysymyksiin sai kuitenkin hyvin vastauksia, monipuolisesti. Kysymyksissä karotettiin hieman taustaa: Mitä perhe-elämä on ollut siviilissä? Kuinka pitkältä ajalta vankilassa olosta on kokemusta? Lisäksi tarkastelussa olivat vankila-aikaiset toiminnot, näiden monipuolisuus sekä eri toimijoiden aktiivisuus tarjota ja ottaa vastaan näitä. Kävimme läpi myös vapautumisvaihetta ja elämää tulevaisuudessa siviilissä: Millainen rooli perheellä tuolloin on?

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotta tilanteessa on mahdollisimman helppo olla avoin vastauksissa ja tuoda esille omia kokemuksiaan. Näin haastattelijana pystyn myös helpoiten havainnoimaan tilannetta ja huomioimaan haastateltavan: poistamaan jännitteitä, luomaan avoimen tunnelman ja tekemään lisäkysymyksiä. Jotta tärkeät kysymykset ja useat eri näkökulmat perhetyön tekoon vankilassa sekä siihen osallistumiseen tulisivat nostettua esiin haastattelussa, tein varsin monipuolisen lomakkeen (liite 1) itselleni haastattelua varten. Suunnittelin järjestyksen, jossa käydään ensin lyhyesti läpi henkilökohtaisia asioita kuten ikä, perhesuhteet sekä vankilassa olon syy. Näiden kysymyksiä jälkeen halusin laajemmin käytävän läpi kuinka tuomio on vaikuttanut perheeseen ja ihmissuhteisiin sekä kuinka haastateltava on kokenut vankilan toiminnan. Näin alkuunsa tarkat kysymykset antavat perustietopohjan minulle siitä mistä oloista henkilö siviilistä tulee. Tämän jälkeen haastattelu on saanut keskustelumaisemman ja jopa kerronnallisemman muodon, kun haastateltavaa on pyydetty kertomaan juuri niin laajasti kokemuksiaan kuin mitä hän on valmis tuomaan esiin. Minun välillä tarkentaessa ja esittäessä lisäkysymyksiä.

”Avoimessa haastattelussa haastattelijalla selvittelee haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sen mukaan kuin ne tulevat aidosti vastaan keskustelun kuluessa. Aihe voi muuttuakin keskustelun kuluessa. Avoin haastattelu on kaikista haastattelun muodoista lähimpänä keskustelua.” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 209.)

Vaikka avoin haastattelu edellä kuvailtuna vaikuttaisikin tarkoituksenmukaisimmalle tavalle haastatella, on siinä ongelmana sen aikaa vievyys. Haastatteluja tulisi olla ehkä useampia tai ainakin aikaa paljolti. Koen, että avoimen- ja strukturoidun loma-kehaastattelun välimuoto, teemahaastattelu on parhaiten vastannut tarpeisiin: aihepiirit ovat tiedossa, mutta haastattelu on keskustelunomaista ja joustavaa. Piirteitä siis molemmista ”ääripäistä”. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 208-211.)

Entä miksi kysymykset tuomiosta ja perhetaustasta kun tarkoituksena on tarkastella vankilan toimintaa? Ajatukseni on ollut selvittää mikä on ollut suhde perheeseen siviilissä ja kuinka se on muuttunut vankilatuomion myötä. Ja kuinka haastateltavalle on mahdollistettu kontaktit perheeseen sekä kuinka motivoitunut hän itse on ottamaan vastaan mahdollisuudet. Motivoitumiseen näkisin vaikuttavan paljon aikaisemmat suhteet ja toisaalta muun muassa tarjoutuviin mahdollisuuksiin sen kuinka kauan vankilassa on ennätetty olla.

4.2 Oulun vankila ja haastateltavat

Haastattelin vankeja Oulun vankilassa, joka on Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella sijaitseva suljettu vankila. Vankila tunnetaan entisenä lääninvankilana ja nykyisenä tutkintavankilana sekä arviointikeskuksena. Pohjois-Suomen alueella rikoksesta epäiltyjä siis pidetään täällä säilössä tutkintavankeina. Arviointikeskustointia taas ovat tehtävät selvitykset henkilöiden turvallisuusriskeistä vankeusaikana, rikoksien uusimisriskin ja riskiä pienentävien tekijöiden arviointi sekä näiden pohjalta laadittava alustava rangaistusajan suunnitelma. Näiden jälkeen voidaan tehdä ensimmäinen sijoituspäätös ja siirto soveltuvaan vankilaan, kuten vaikkapa läheiseen Pelson. Lisäksi vankilassa on oma vapauttamisyksikkönsä. Vankipaikkoja, eli vankimäärä, Oulussa on virallisesti 80. Näistä 10-17 on naisille. Lisäksi vapauttamisyksikössä on vielä paikkoja 12 miehille ja kaksi naisille. (Krits & Rehellistä elämää -verkosto 2012a; Rikosseuraamuslaitos 2013d.)

Haastatteluihin on kerätty edustava otos rajatusta ihmisjoukosta, sillä koko perusjoukkoa on erittäin työlästä tutkia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 180). Perusjoukko on tässä tapauksessa Oulun vankilan vangit. Kuten aikaisemmin olen todennut: vankipaikkoja eli vankeja Oulussa on 80-94. Tästä joukosta haastateltavat ovat

valikoituneet vapaasti ilmoittautumalla haastateltaviksi. Odotuksena oli että vastaajia olisi 3-5, mutta markkinointi tuotti aikataulusta paremman tuloksen ja halukkaita oli enemmän. Ja kun mahdollista oli joustaa ja saada vielä näin edustavampi otos, kaikki halukkaat haastateltiin. Tämä satunnaisotanta käsittää kahdeksan haastattelua, minkä voidaan nähdä vastaavan lähes jopa 10-prosenttia perusjoukosta. Näin on saatu otos, josta voi tehdä hyvin yleistettäviä päätelmiä yksittäisten kokemusten ja näkökulmien lisäksi. Olen siis laskenut otoksen edustavuuden yleistettävyyttä ajatellen, vaikka tämä onkin keskeisempää kvantitatiivista tutkimusta ja kyselyitä tehdessä kuin mitä kvalitatiivisissa menetelmissä, tapauksessani haastatteluissa. Ongelmia kun voidaan nähdä liittyvän ajatukseen aineiston kylläistämisestä, eli että haastatteluja tehtäisiin niin pitkään kunnes samat asiat alkavat kertautua eikä uusia näkökulmia enää synny. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 180-181.) Olen siis hieman soveltanut laadulliseen tutkimukseen määrällisen tutkimuksen ajattelua, jotta voin kuitenkin hieman yleistää kokemuksia.

Kokemuksella olen osannut varautua siihen, että vankilassa voi tapahtua monenlaisia niin, että sovitut tapaamiset ja osallistumiset voivatkin peruuntua yllättäen muun muassa kurinpidollisista syistä tai siirtojen vuoksi. Koin kuitenkin vankilalle saapuesani iloisen yllätyksen. Etukäteen minulle ilmoitettu haastateltavien määrä ei kuitenkaan kutistunut pelätysti vaan kasvoikin positiivisesti muun muassa hyvässä suhteessa käytettävissä olevaan aikaan.

Vastaajajoukko siis koostui kahdeksasta haastateltavasta, joista naisia oli kolme ja loput miehiä. Enemmistö heistä oli hieman alle 30-vuotiaita sekä muutama vastaaja oli lähempänä 40-50 -ikävuoden haarukkaa. Taustat ovat hyvin erilaiset: Takana saattoi olla toistakymmentä erimittaista tuomiota, ”reissuja” jo 80-luvulla ja toisaalta kyseessä monella oli ensimmäinen tuomio. Tuomio saattoi olla varsin lyhyt muutamasta kuukaudesta pariin vuoteen kiven sisään sitova tai odotettavissa oli elinkautinen. Yhteistä heissä oli Oulussa vietetty aika, sillä vähintään takana on kuukausia. Yleisimmin 4-10 kuukautta, mutta myös vuosia ja lisäksi takana saattoi olla kokemusta myös rikosseuraamusalueen muista suljetuista vankiloista sekä avopuolelta. Voisi siis sanoa, että he ovat ennättäneet jo tottua toinen enemmän ja toinen vähemmän arkeen kyseisessä ”talossa”.

Myös perhetaustat ovat hyvin erilaiset. Usealla on kouluikäisiä lapsia, mutta myös päiväkotikäisiä sekä teini-ikäisiä lapsia on odottamassa kotona. Haastatelluista muutama oli myös saanut vasta perheenlisäystä, kun parilla heistä oli myös jo aikuisia lapsia maailmalla. Keskimäärin lapsia oli kullakin kaksi, mutta perhe saatettiin kokea myös laajemmaksi: Puolison sijaan perheeksi katsottiinkin omien lapsien lisäksi lapsuudenkodin vanhemmat sekä sisaret. Vankeusaikana oli koettu myös vanhemmaksi tulo. Kotona saattaa odottaa seurustelukumppani tai puoliso, mutta taustalla usealta löytyi myös ero tai useampi. Moni kuitenkin ilmoitti yksinhuoltajuuden sijaan olevansa hyvissä väleissä lasten toisen vanhemman kanssa ja jakavansa vanhemmuuden siinä määrin kuin se on mahdollista.

4.3 Litterointi ja aineiston analysointi

Paljon aikaa on myös vienyt litterointityö ja saadun aineiston analysointi. Kuunneltavaa oli lähes neljä tuntia (liite 4), joka oli tarkkaan kirjattava ja nimet korvattava. Näin on toimittu eettisesti, hyviä tieteellisiä käytänteitä kunnioittaen ja huomioiden tietoturva, haastateltavien yksityisyys sekä oma salassapitovelvollisuus. Tarkkuutta erityisesti on vaatinut säilyttää litteroidessa teksteissä tarkasti haastateltavan sanoma ja näkökulma. Tärkeää on ollut olla muuttamatta mitään, kun on poistanut puheista nimiä, sekä muita mahdollisia tietoja, joista voisi haastateltavan henkilön tunnistaa. Haastateltavan sanoma kun ei saa muuttua jottei kokemusten aitous kärsi ja näin todellinen tieto. On varmistettava aineiston luotettavuus ja pätevyys.

Useat murteet ovat tehneet nauhojen kuunteluun oman mielenkiintoisen lisänsä. Tämän jälkeen johtopäätöksien teko ja toiminnan tarkastelu onkin ollut varsin helppoa sekä antoisaa, kun pohjalla on selkeät dokumentit haastatteluista. Litteraatioiden osalta olen voinut tehdä helposti osittain teemoittelua ja tyypittelyä yleistysten pohjaksi. Olen muun muassa yliviivannut eri värein vastauksia aihealueittain ja näin tarkastellut näkökantojen ja mielipiteiden toistumisia sekä kirjoittanut muistiinpanoina erillisille muistilapuille esiin nousseita kehitysehdotuksia ja ideoita.

4.4 Tulokset

Keskeisintä haastatteluissa oli se, että perhetyötä ei koettu vankilassa tehtävän, vaikka sitä toivottiinkin ja pidettiin tärkeänä. Vanhemmuuteen otettaisiin vastaan tukea usein mielellään ja perheitten toivotaan tietävän mitä vankilalla tapahtuu: Kuinka päivät sujuvat ja miten heidän elämäänsä vaikuttavat päätökset tehdään? Nyt vanhemmuus on tapaamisten varassa ja he itse kertovat kotiväelle sen mitä tietävät asioista, joiden uskovat olevan heille tärkeitä tietää. Haastatteluissa vangit korostivat perheen tärkeyttä: kuinka se motivoi järjestelemään elämän taas raiteilleen ja kannustaa päihitteettömyyteen, mikä usein on rikoskäyttäytymisen taustalla ollut tila ja laukaisija. Perheen tärkeydestä ja perhetyöstä Oulussa on laajemmin luvussa kolme.

Koska perhe on tärkeä vangille, on myös tapaamisetkin. Pääsääntöisesti lapset ovat tuomion ajan toisen vanhemman hoidossa, mutta varsin monella oli myös kokemusta lasten sijoittamisesta lastensuojelun kautta: sijoitukset ovat tapahtuneet usealla onneksi lähipiirissä, isovanhemmille tai tuomitun sisarille. Useimmat heistä asuivat käytännöllisesti katsoen vielä suhteellisen lähellä Oulua, vajaan 200 kilometrin sisällä. Myös hieman kauempaakin koettiin vielä mahdolliseksi ja jopa mielekkääksi etäisyydeltään tulla vierailuille. Ongelmana tapaamisissa on lähinnä ollut kokemus epämieluisasta ympäristöstä, johon ei haluta tuoda lapsia, tai tutkintavankeusaika, jolloin on niin sanotusti ”kiellot päällä” eikä tuolloin tapaamisia ole saanut. Käytännössä mahdollisuuksia perheiden puolesta vierailuille siis on enemmistöllä kun taas halukkuutta laitospäiväille ei kaikilla ole. Mahdollisuudet tapaamisille on vain muutamalla vanhemmista hyvin rajoitetut: perhe on toisella puolen Suomea ja näin mahdollisuudet ovat rajalliset, mutta halukkuus järjestää tapaamiset ja matkustaa korostuvat heillä.

Oulun vankilassa yleisesti koettiin perhetapaamisten onnistuvan hyvin. Nämä tärkeät hetken perheiden kanssa järjestyvät helposti ja saadaan parin viikon välein. Tilat nähtiin hyvinä, lapsille sopivina leluine ja filmeineen. Toiveena olikin vain että olisi mahdollista myös ulkoilla:

”Ja kun se lapsi on niin pieni niin eihän se taho jaksaa sellasessa tilassa, yhdessä huoneessa. Pitäs pystyä juoksee siinä pihassa.” (V6)

Enemmistö koki myös tapaamisen olevan kestoltaan hyvä. Perheiden neljän tunnin tapaaminen valvomattomasti omissa tiloissaan oli hyvä, mutta epäoikeudenmukaiselle tuntui mahdollisuus pidentää tapaamisia. Oli kokemuksia, joissa osa perheistä sai pyytämättään olla pidemmän ajan yhdessä, kun itse koettiin saavan lyhyempi aika kun hakemus hylättiin eikä tälle nähty selkeitä perusteluja. Tiedossa saattoi olla, ettei tiloille ollut seuraavaa käyttäjää jonossa ja näin kiirettä saada seuraavaa perhettä tapaamiseen. Osa vangeista näki vankilaympäristön etenkin suljetun vankilan osalta ikäväksi paikaksi lapselle vierailta. Heillä ei lapset vierailleet vankilalla, koska koettiin muun muassa perheeseen ja etenkin lapseen kohdistuvat tarkastukset epämieluisiksi.

”Onneksi ei tarvii enää olla naimisissa vaan saa tapaamisia muutenkin.”
(V4)

Tapaamisissa harvoin on koettu olevan ongelmia, etenkin Oulussa. Saatetusta tapaamisesta vankilan ulkopuolelle perhetilaisuuteen oli kerran koettu epäonnistuminen vankilan toimesta ja tämä horjutti luottamusta järjestelmään, joka tukisi perheen yhtenäisyyden kokemusta. Valvotut tapaamiset taas koettiin asiallisina ja aikuisten välisten suhteiden ylläpitämisen kannalta merkittävinä sekä suhteellisen toimivina. Perhetapaamisten lisäksi kuitenkin tärkeämpänä pidettiin mahdollisuutta soittaa kotiin. Osastosta taas riippui kuinka hyvin se onnistui:

”Virallinen soittoaika, se 10 minuuttia muuttukin 3 minuuttiin ku oli vaan yks puhelin, ei auttanu vaikka jättäiskin pyykinpesun.” (V5)

Yleisesti sekä hämmennystä että yhtäaikaista närkästystä aiheuttivat erinäisten linjausten sekavuus ja poikkeavuus vankiloittain ja osastoittain. Koettiin, että on vaikea pysyä perillä siitä mitä saa ja mitä ei, mitkä ovat mahdollisuudet toimia ja miten. Tietämättömyys koettiin myös eriarvoistavana:

”Ja sitten pitäis yhtenäistää käytäntöjä kun miulle koitettiin tuua lehtiä niin eipä avovaimo saanu, iskettiin takas mukaan ne.. Kun taas edellisenä päivänä oli toinen vartija siinä, ja se anto tuua yhdelle vangilla tapaajan 20 levyä pornoa.” (V5)

”Ja sitten mie en epä tietoisuuttani saa viiä pyyhettä pihalle että sais alusta kuntoiluun.” (V5)

Perusteluja toiminnalle kaivattiin kovasti, jos tehtiin päätös vangin toimintaa rajoittaan. Kuitenkin moni koki toiminnassa olevan myös inhimillistä joustoaakin: ”..nii se järjesti et saahaan olla tässä, mut tähän tuli joku homevaurio (V4),” vaikka hämmennystä herättävätkin pienet määräykset, kuten kielto pelata koripalloa turvallisuuteen vedoten kun taas sähly mailoineen mahdollistetaan.

5 PÄÄTÄNTÄ

5.1 Käytännössä

”Rikos koskettaa monia. Rikos järkyttää tekijän, uhrin ja näiden läheisten mieliä. Se horjuttaa perusturvallisuutta, hajottaa luottamukseen perustuvaa yhteiskuntaa.” (Suomen evl.lut. kirkko 2015.)

Ajattelin, että perhetyötä voidaan tehdä vankilassa, missä se yksinkertaisimmillaan olisi perheen ohjausta hyödyntämään ja hakemaan tukea yhteiskunnan laajasta palveluverkostosta. Palveluja järjestäviä toimijoita on paljon kuten myös itse palveluita. Näitä voi olla vaikeaa ja aikaa vievää hahmottaa, mikä voi olla liian työlästä perheelle jonka voimavarat voivat olla hyvinkin koetuksella juuri kun palveluita eniten kaivattaisiin. Keskeistä mielestäni on auttaa ja motivoida perheitä löytämään tarvittava apu laajasta tarjonnasta tilanteessa, jossa perhe kohtaa kriisin ja arki on uusien haasteiden edessä perheen vanhemman ollessa estynyt toimimaan osana perinteistä perheen arkea.

”Nyt sitten tuntuu et ihmisarvo on menny ja oon vaan haitaks yhteiskunnalle. Täällä mä en pysty tekemään mitään arvokasta hommaa, maksan vaan.” (V5)

Mikäli vanki on yhteydessä perheeseensä, voi hän kuitenkin olla tietoinen kotiin jääneiden arkisista haasteista ja huolissaan sekä halukas keventämään heidän taakkaa kertoen heille avusta, jota vankilan ulkopuolella oleva perhe voisi saada kaupungilta, alueen seurakunnilta tai vaikkapa järjestöiltä. Perhe kun voi olla ”hukkumaisillaan” arjen haasteisiin eikä ajatuksissa ennätä käydä avun etsiminen tai kynnys siihen on korkea. Vankilassa kuitenkin perheen tilanne voidaan jo tietää ja työntekijä voi olla avainasemassa rohkaisijana ja motivoijana koko perheelle.

Toinen yksinkertainen, mutta tärkeä tapa tehdä työtä perheiden hyväksi on tukea perhesuhteiden säilymistä. Tämä on yksinkertaisimmillaan tapaamisten mahdollistamista monipuolisesti koko perheelle niin että tapaamiset tukevat sekä parisuhdetta että vanhemmuutta. Tärkeä kysymys mielestäni on miten tehdä tapaamistilanteista mielekkäitä kaikille ja taata tapaamiset myös haastavissa tilanteissa kuten välimatkan ollessa pitkä?

Koska tapaamiset ovat vangeille erittäin tärkeitä ja keskeinen tapa pitää yllä suhteita perheenjäseniin, aloittaisin kehittämisen niistä. Toiminnosta joka jo on osa vankiloiden toimintaa. Tilat ovat siis koettu kaiken kaikkiaan hyväksi ja tapaamisten saaminen on helppoa. Ainoastaan kynnys tuoda lapsi vankilaan on korkea ja tämä saattaa johdattaa näiden anomatta jättämiseen:

”...näissä tapaamisjutuissa pitäis tehdä semmonen pesäero. Toisillahan käy vaan puoliso tai tyttöystävä tapaamassa. Mutta sittenkun tulee lapsia. Nii se vois olla vähän erilainen, vois olla vaikka tapaamisyksikkö silloin tuolla ulkopuolella. Ja voitais mennä vähän niinku menestymisen ehoilla, niinkun kusitesteillä ja muilla. Pykälään siis semmonen iisimpi tapaamissysteemi. Niin että ei ois ne kaikki huumekoirat ja metallinpaljastimet tuossa lasten ympärillä.” (V7)

”Niin vieläkin kun pojat piirtelee, niin niissä kuvissa on isän auto, hinausauto ja poliisiautoja.” (V7)

Vanhemmat usein myös pelkäävät leimautumista, jos lapsi tajuaa vanhempansa olevan vankilassa. Lapsen kun uskotaan puhuvan vankilassa olevasta vanhemmasta

muille lapsille kun lapsi ei osaa eikä koe tarvetta sen salailuun. Moni jättääkin lapselle kertomatta tämän ja joskus on sovittu muun muassa yhdessä lastenvalvojan kanssa että lapselle puhutaan vanhemman olevan ”opiskelemassa” tai vastaavaa. Avovankilaan koetaan olevan paljon helpompi pyytää lapsi vierailulle. Ehkäpä niistä löytyisi vinkkiä ja mallia tapaamisten kehittämiseen?

”Vielä tajuavat mikä tämä paikka on niin tarhassa alkaavat sitten selvittämään.. Niin se ei oo taas kovin kiva.” (V8)

”Olisin minä toki nuo perhetapaamiset saanu, mutta en halua että lapset tulee tänne mua tapaamaan. Pojat ne on sen ikäisiä että ne on alakoulussa ja ne sitten kertoo.. Elikkä ne ei nämä nuoremmat tiä että oon vankilassa. Ne sitten kertoo koulussa ja muualla. Ja sen oon jo nähnyt mitä puheita se tuolla aiheuttaa niin..” (V7)

Mielestäni haastattelujen lomassa esiin nousi hyvä ajatus, jota oikeasti kannattaisi lähteä pohtimaan mahdollisuutena: Voisiko tapaamisten järjestämisessä tehdä yhteistyötä alueen järjestöjen ja muiden viranomaisten kanssa? Joskus vankilalla on ilmeisestikin esitetty ajatus että tietyissä tapauksissa perhettä voisi käydä tapaamassa vankilan ulkopuolella valvotusti vaikkapa Ensi- ja turvakotien liiton tiloissa. Tämä toki vaatisi valvontaresursseja, mutta mielestäni olisi pohdinnan arvoista millaisissa tilanteissa tapaaminen voitaisiin järjestää turvallisesti pienin lisäyksin ja muutoksin valvonnassa. Lisäksi haastaisin pohtimaan, voitaisiinko pienin käytännön järjestelyin kuten aidoin mahdollistaa tapaamistiloista ulkoilu perheille.

Valtakunnallisesti sijoittelu on varmasti haaste, jossa joudutaan paljon myös katsomaan vankipaikkatilannetta sekä rangaistusajansuunnitelman osalta tarkoituksen mukaisen toiminnan tarjontaa vangeille. Näiden sijoituskriteereitten tarkoituksenmukaisuutta olisi mielestäni hyvä korostaa tilanteissa, joissa vanki on joutumassa sijoittelussa kauemmas perheestään. Koska sijoitusta kauas ei aina voida välttää, olisi järkevää kehittää yhteydenpitomuotoja. Tilanteissa, joissa perhe on kaukana, on hyvä että järjestetään myös mahdollisuus siirtyä väliaikaisesti toiseen vankilaan tapaamisen edellyttämäksi ajaksi. Jotta nämä järjestyisivät tehokkaasti ilman kohtuuttomia

puhelukustannuksia ja väärinkäsityksiä, olisi hyvä, että työntekijä vankilasta olisi mukana selvittämässä muun muassa vastaanottavan vankilan perhetilan vapaita aikoja.

”Täällähän homma toimii niin että ostetaan aina kerrallaan 10 euron hintanen kortti ja sillä toimii sitten nämä puhelimet täällä, nuo käytävän seinäpuhelimet, mihin tungetaan ne kortit. Ennen ne on kortit ollu vangilla, mutta nykyään pitää aina hakea vartijalta. Varmaan ihan hyvä että ei kauppaa käy, vaikka vähän vaikeuttaakin. Täällä vaan hinnat on moninkertaiset, ei tarjouksia tunneta. Kyllä sitä päivittäin kirjottaa, ainakin avovaimolle. Tosin, postimerkitkin maksaa.. Ei oo mitään ilmasta yhteydenpitokeinoo olemassakaan.” (V5)

Puhelut pääsääntöisesti ovat toimiva, joskin usein hintava yhteydenpitomuoto. Nykypäivänä tietotekniikka ovat olennainen osa päivittäisiä toimintojamme, opiskelua sekä yhteydenpitoa. On omattava monenlaisia taitoja viestiä, jotta pysyy niin sanotusti ajan hermoilla. Tietotekniikan tuominen vankilaan olisi olennaista jo pelkästään opiskelun kannalta ja nykypäiväisten suojausten avulla sitä voitaisiin luultavasti hyödyntää muutenkin kun vain kirjoitusohjelmien ja tulostuksen muodossa. Skype-videopuhelut ovat toivottu yhteydenpitokeino, joka voisi osittain korvata etenkin kaukana asuvien tapaamiset. Näissä uskoisi toimivan pleksitapaamisten tapainen valvonta ilman, että tarvitsee tarkastaa vankilaan saapujaa.

Yksi taas erittäin yksinkertainen tapa monipuolistaa ja tehdä mielekkääksi yhteydenpitoa, on askartelutarvikkeiden hallussapidon mahdollistaminen turvallisuus huomioiden selleissä. Toiveissa oli lähinnä saada erilaisia papereita ja kyniä. Nämä mahdollistaisivat kirjeiden ohessa lapsille piirtämisen sekä etenkin äitien tärkeäksi kokeman postikorttien teon.

Eniten koettiin kuitenkin tarpeelliseksi kehittää vankilan kysymisen ja puhumisen kultuuria. Tiedonkulku nähdään erittäin tärkeäksi, mutta takkuavaksi osaksi vankilan arkea. Tyytyväisiä oltiin siihen, kuinka hyvin ohjaajien juttusille pääsee. Ajan sai nopeasti toisin kuten esimerkiksi psykologille. Kokemus kuitenkin oli, että liian usein vangilta kysytään: Onko kysyttävää? Tässä heitetään pallo vangille mikä on sinänsä hyvä, mutta tämä ei toimi tilanteissa, joissa vangilta puuttuu rohkeus pyytää tai kysyä

selvennystä. Sanotaan, että rohkeus kysyä on mennyt siinä, kun vartijalta ei saakaan vastausta vaan käsketään vain ottaa opiksi muilta tai lukea säännöt.

”En mä rupee sillai keneltäkään pyytelee mitään.” (V7)

Tapahtumia, joissa perhe olisi mukana, tai ihan vain perheen mukaan pyytäminen vankeusajan suunnitteluun olisi toivottua. Tästä ilmeisestikin vallitsee väärä käsitys, etteivät perheet ole halukkaita näkemään vaivaa tullakseen vankilalle osallistumaan yhteiseen mielekkääseen tekemiseen. Vankien mukaan halukkaita on, mutta aina tieto ei tavoita heitä. Monien mukaan lastenvalvoja on myös velvollinen ja halukas tukemaan tulijoita monin eri tavoin. Näitä tapahtumia voitaisiin järjestää yhdessä aktiivisemmin yhdessä alueen eri järjestöjen ja oppilaitosten kanssa. Tämä vain vaatisi yhteisön avautumista ulkopuolisille tahoille. Perheille on toimintaa nyt lähinnä Etelä-Suomessa etenkin järjestöjen tuottamana, mitä olisi hyvä myöskin mainostaa, mutta sitä voitaisiin luoda myös monin tavoin itse vähäisin resurssein hyödyntäen samaa työtä tekevät vankilan ulkopuoliset tahot.

Tiedonkulussa haasteena on vangin ja läheisten tavoittaminen sekä tiedon kohdentaminen sitä tarvitseville. Toiveena olisi, että kysyttäisiin suoraan esimerkiksi perheestä. Kokemus kun oli, etteivät työntekijät tiedä, onko kotona perhettä vai ei, jos vanki ei itse sitä kerro. Pohdimme tähän lomaketta, jossa kysyttäisiin ruutuun rastittamalla saako perheelle lähettää kotiin infokirjeen. Tämä voisi sisältää yleistä tietoa ”talon tavoista” sekä tietoa tukevista yhteistyötahoista. Mahdollisuuksien mukaan tässä olisi myös yhteystiedot vankilan työntekijälle, jolta voi kysyä apua ja rohkaisua hakeutua erilaisten tukipalvelujen asiakkaaksi, kun vankilan työntekijällä ei riitä resurssit perheen pitkäjänteiseen tukemiseen.

Tietoa toivottiin myös täsmällisemmin vangin oikeuksista ja arjesta. Monella oli kokemus, että omalla lastenvalvojalla on vääränlainen kuvavankilaoloista ja vangin mahdollisuuksista osallistua perhettä koskeviin asioihin. Heillä on saattanut aiemmin olla asiakkaana vanki avolaitoksesta tai toisesta vankilasta, joka on kertonut omakohtaisen kokemuksen, joka taas liian usein yleistetään. Sekä lastenvalvoja että vangin lähipiiri kaipaisivat asiallista ja ajankohtaista tietoa.

”Esimerkiks minulle oma lastenvalvoja sano että ”sinähän voit nähä lapsia sitten nettikameran kautta omassa sellissä, kun eiks teillä oo läppäreitä siellä?” Eihän se ihan näin mene. Pitäis siellä tietää kuitenkin mikä se on se vangin arkirytmii ja mitkä ne on mahdollisuuet siellä. Kun ei ne lastenvalvojat muuten tiiä.. Sitten jos tietäevät niin tietävät vaan jostakin yhdestä vankilasta jonkin yksittäistapauksen. Niin siihen pitäis saaha semmonen yhtenäinen linja.” (V2)

Tähän olisi hyvä vankilakohtainen tietopaketti, joissa olisi mahdollisimman tarkkaa tietoa eri osastojen eri käytänteistä. Moni kertoo itse mielellään kotiväelleen arjestaan, mutta kotikunnan sosiaalityöntekijöille sekä yleisesti julkisuuteen toivottaisiin vankilan toimesta menevän todenmukaista ja ajankohtaista tietoa, jotta välttyään väärinkäsityksiltä. Portti vapauteen -sivusto on tällainen tietolähde, mutta sen koettiin olevan väärää kuvaa antava eikä ajantasainen. Kaikki tällaiset tietopaketit ja nettisivustot sekä säännöt tulisi tarkistaa säännöllisesti, sekä osata markkinoida selkeästi.

”Kun esimerkiks tästä se mainos oli vaan vartijan jäliltä ilmoitustaululla, mut siitä ei sanottu mitään. Niin kävelin monesti ohi ja tajusin asian vasta kun lappu oi hävinny taululta. Sit piti kysyä että niin mikä oli?” (V5)

5.2 Kokemukseni

Päällimmäiseksi vierailustani Oulussa jäi kokemus siitä, että vangeilla on paljon sanottavaa ja he haluaisivat, että myös heitä kuullaan. Laajalla kuulijajoukolla. Yleisesti oloihin ollaan tyytyväisiä, sillä ”itsehän tänne tyhmyyttämme on jouduttu” ja tuolloin olot ovat suhteellisen hyvät. Kukaan ei kuitenkaan haluaisi yhtyä yleiseen yhteiskunnassa vallitsevaan ajatteluun ”valtion lomahotellista”. Yhdessä haastattelussa nousi esiin vankiloista tehdyt lehtijutut, joissa kerrotaan muun muassa vankilalla olevan kuntosalin (V8). Tämä herätti huolen siitä, kuinka ihmiset näkevät vankilalot liiankin hyvinä ja ajattelevat että vankeja pidetään hyvänä, kun todellisuus on medioiden luomaa kuvaa rankempi. Kukaan kun ei kuitenkaan mielellään istu tuomiotaan, jolloin on hyvin muiden kontrollin alainen ja kokemus on, ettei paljoa itsemääräämisoikeutta ole kun päivät menevät rajatulla alueella rutiininomaisesti sääntöjä noudattaen.

Koen kaikissa yhteisöissä olevan omat hyvät ja huonot puolensa, joista voi olla kiitollinen sekä joita kehittää. Oulussa esiin nousi isoina kehittämiskohteina tiedonkulku ja rohkeus tarttua ideoihin, tehdä monipuolista ja vaikuttavaa työtä sekä tarjota sitä tarvitseville. Haastatelluilta vangeilta nousi esiin paljon hyviä ideoita, joiden mahdollistamista olisi hyvä tarkastella avoimin mielin. Auktoriteettikammon vastapainoksi moni kuitenkin uskoi työntekijöiden hyvään tahtoon, joka kenties vain rajoittuu toimintamahdollisuuksien vaatimiin resurssikysymyksiin.

”Mielenkiintosta tämä tämmönen, että haastatellaan näin.. Ei oo vuosien aikana tullu vastaan, mikä on harmi. Ihan uus juttu. Hyvä semmonen! Mielenkiintosta olla mukana kun on kuitenkin perheellinen ja näin. Muka-va käyä juttelee et miten asiat on, vaikka meitäkin on laiasta laitaa ja kaikki ei tykkää näin että kaikki ois hyvin.” (V4)

Opinnäytetyön aiheen rajaaminen on ollut minulle haaste, sillä mielenkiintoista työtä ja toimintaa on paljon, mihin koen myös tärkeäksi tutustua ja mitä voi aina kehittää. Myös näkökulmia tarkastelulle on useita ja vankilassa monella tapaa ihmiset sekä yhteisön sisäinen toiminta liittyvät toisiinsa linkittyen myös helposti ulkona odottavaan yhteiskuntaan. Toiminta ei ole vain pienen oman yhteisönsä toimintaa vaan yhteiskunnan paineen alaista ja vuorovaikutuksessa siihen. Yhteisön, jota ohjaa yleisesti lainsäädäntö mutta myös kaikki sosiaalinen toiminta, vuorovaikutus. Kuitenkin, kuten johdannossa avasin opinnäytetyöni aihetta, olen päätenyt tarkastelemaan vankilan perheellisiä vankeja kehittämistyön ajankohtaisuuden ja oman perhetyöhön perehtyneisyyteni vuoksi. Tekstiä on paljon monesta eri näkökulmasta ja tämä on ollut iso haaste. Koen tekstin selkeyden hieman kärsineen tästä, mutta eri näkökulmien tarkastelun näen tarpeelliseksi ja vastanneen useisiin tarpeisiin. Haastateltujen toive tiedon jakamisesta toteutuu, mikäli tämä opinnäyte saa lukijoita osakseen. Olen kuvannut heidän olojaan yleisesti sekä nostanut aitoja yksilöllisiä kokemuksia esiin. Lisäksi tämä työ tuo tietoa Oulun vankilalle sekä Rikosseuraamuslaitokselle, jotka ovat parhaat tahot arvioimaan tiedon merkittävyyttä heille. Nouseeko työssä esiin asioita, jotka eivät vielä olleet heidän tiedossaan ja joita voisi käytännössä lähteä kehittämään? Opinnäytetyöni tulee löytymään tulevaisuudessa Kriminologian kirjastosta muiden rikosseuraamusalaa käsittelevien opinnäytetöiden joukosta. Toivon, että näin

joku alaa opiskeleva voi löytää työni tai oman tutkintoani vastaava lukija saa ajatuksen ellei toisenkin, kuinka työtään voisi kehittää ja inspiroituu tästä.

Opinnäytetyötä tehdessä olen oppinut paljon. Käytännössä olen päässyt hyödyntämään oppimaani menetelmäosaamista tiedonkeruussa ja käsittelyssä. Ennen kaikkea olen kohdannut hyvin erilaisissa asemissa olevia ihmisiä ja kuullut monenlaisia elämäntarinoita, joita kaikkia yhdistää perheen tärkeys. Kirjoittamisprosessin aikana on joutunut tarkastelemaan erilaisia ilmiöitä puolueettomasti. Lisäksi olen joutunut pohtimaan lainsäädännön ja yhteiskunnan rakenteiden rajaavuutta sekä yrittänyt myös löytää näiden lomassa mahdollisuuksia uusille ideoille. Kriittisen suhtautumisen ja kuuntelun lisäksi harjoittelun lisäksi olen vahvistunut inhimillisten virheiden tuomien tunteiden äärellä. Koen vahvistuneeni ammatillisesti sekä saaneeni itseluottamusta työssä, jota haluan tehdä. Haluan olla luomassa osaltani keskustelua, jolla parannetaan yhteiskunnallisia oloja eri yhteisöissä. Oloja niin perheissä, kuin myös vankiloissa. Tahdon olla luomassa mahdollisuuksia ja motivoimassa ihmisiä tarttumaan niihin. Erityisesti mieltäni lämmittää vankien positiivinen suhtautuminen minuun ja usko siihen, että minä kuuntelen ja heillä on mahdollisuus sanoa sanottavansa. Opin paljon vankilasta yhteisönä vangin näkökulmasta valtaa käyttävänä tahona, asennoitumisen tärkeydestä sekä työntekijän merkittävydestä.

”Ei täältä helppoa oo lähtä tuonne toiselle puolen. Kyllä mie huomasin tuossa edellisen kerran jälkeen kun oli vielä ihan vähän pitempään, vaikka en oo mikään jännittäjä, niin tuntu vaikeelle käyä läpi kaikki Kelat ja muut virastot. Tuntu että ois tarvinnu rauhottavat.” (V7)

Yhteiskunnassa jokaisella meillä on paikkamme, niin vankilayhteisössä kuin vankilan ulkopuolella siviilissä. Jokainen meistä on tärkeä ja merkityksellinen ihminen omalla tavallaan. Vanhempana sekä kuuntelijana. Kaikessa mitä teemme, on tärkeää miettiä kuinka se vaikuttaa ympärillämme oleviin. Pienilläkin asioilla on merkityksensä. Jokaisella lämpimällä hymyllä tai aidolla kohtaamisella, kuunnellen ja välittäen.

”Päämäärää kohti kuljettaessa on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota tien hen jota kulkee. Tie opettaa meille oikean tavan päästä perille ja rikastuttaa meitä matkallamme.” (Paulo Coelho)

5.3 Lopuksi

”Ja kyllä mie uskon että jos jotakin tarvitsisin ja pyytäisin niin kyllä sosiaalityöntekijä tekis töitä sen etteen että asia järjestyy ja tukea tulee. Mutta sitten se taas että miten aktiivinen rooli tällä virkamiehellä on tarjota apua, että tukea tulee, niin se ei taas ole oikein.. Rohkeemmin sais lap-pulippusia jakkaa ja..” (V5)

Sosiaalityötä tekevien ohjaajien suhteen ollaan positiivisia. Heidän nähdään tekevän hyvää ja arvokasta työtä monella saralla, joskin rohkeutta sekä aktiivisuutta perheiden kanssa ja heidän hyväksi työskentelyyn kaivattaisiin enemmän. Tähän olisi helppo vastata ettei resurssit riitä kaikkeen tähän eikä työntekijällä välttämättä ole perhetyöhön koulutusta ja kokemusta. Vankkaa ammattitaitoa ja suuria resursseja ei kuitenkaan välttämättä kaivata vaan ainoastaan rohkeutta kysyä perheestä sekä innokkuutta kuunnella millaista vaihetta elämässään perhe elää.

”Isä aluks oli surullinen ihan eri tavoin kun avovaimo. Ensin meinas että hällä ei oo poikaa enää. Sedät ja tädit taas eivät enää ees perheeseen reagoi, ei äitiä ja isää moikkaa eivätkä vastaa puheluihin.. ..Harmittaa avovaimon puolesta kun se enemmän kärsii mitä minä, minähän en noista hommista välitä” (V5)

Mikäli perheellä on haastavaa ja voimavarat vähissä, kysytään ohjaajalta halukkuutta motivoida hakemaan apua ja mahdollisesti toimia hieman suunnannäyttäjänä. Ei tarvitse itse yrittää tuottaa tukipalveluita, mutta on tärkeää olla halukas hieman etsimään tietoa ja ohjaamaan perhettä alkuun. Tärkeää on selvittää mitä palveluita lähi-seudulla on tarjolla perheiden tueksi ja lisäksi toiminnan tuottamisen kannalta järjestöjen kanssa voi jakaa työkenttää miettimällä yhteistyömuotoja tai jakamalla ideoita,

joita voi halvalla ja yksinkertaisesti muokata vankilassa toimiviksi toteutuksiksi. Tässä vaaditaan ehkä hieman myös rohkeutta mielikuvituksen käyttöön!

”Suurinta hankausta onkin aiheuttanu se että näkee miten ihmiset toimii täällä, ja kun itte koulutuksensa puolesta ajattelis homman toimivan toisella tapaa.” (V5)

Vankilasta vankilan tekee vallan siirtyminen itseltä valtion virkamiehille, valta tehdä itsenäisesti omaa elämäänsä koskevat päätökset. Vartioilla on suuri valta ja vaikutus vankiin arkisissa tilanteissa. Virkamies voi käyttää vaikutusvaltaansa hyvin monella tapaa niin hyvässä kuin pahassa. Tärkeää on tiedostaa oma asenteensa ja sen vaikutus tapaansa toimia arkisissa tilanteissa. Työntekijä voi hyvin tietoisesti toimia hyvää ilmapiiriä luoden tai tiedostamattaan aiheuttaa ilmapiiriä, joka ruokkii mahdollista vangin virkamiesvastaisuutta.

”On hirveen vaarallista väittää että on omien valintojen takia täällä. Kaikki ei oo välttämättä tietosta valintaa tehny, vaan taustalla on paljon muuta-kin. Osa on elämäntaparikollisia ja osalla se on kertavahinko.” (V5)

Edellinen vangin ajatusta on hyvä muistuttaa itselleen. Kun joskus kuulee vartijoista, jotka ottavat vankia tapaamaan tulleen perheen vastaan hyvin negatiivissävytteisesti ihmetellen heidän suhtautumistaan vankiin yhä perheenjäsenenä, mieleeni tulee, että näin vastaanottavalle vartijalle olisi syvälinen keskustelu asennekasvatuksena paikallaan. Jokainen meistä varmasti tarvitsee joskus tällaista muistutusta inhimillisyydestä ja siitä kuinka virheistä tuomitseminen ei voi olla jatkuvaa, vaan vanki on ker- ran tuomittu teostaan eikä tästä tarvitse jatkuvaa muistutusta. Perhettä ei myöskään voi säikäyttää asenteellaan. Vanki usein provosoituu tällaisesta käyttäytymisestä. Vahvaa ammattitaitoa on itse olla provosoitumatta ja menemättä henkilökohtaisuuksiin. Vangin käyttäytyminen ei voi vaikuttaa avun saamiseen enempää kuin mitä turvallisuus sitä vaatii rajoittamaan. Kun kyse on tiedonkulusta tai yhteyden pitämisestä perheeseen, ei työntekijän vastaukset voi olla seuraavanlaisia: ”Opettele lusimaan ensin..” taikka ”Helppohan sinun on täällä olla kun ei tarvii kantaa vastuuta (V5.)” Vanki on vanhempi ja usein haluaisi kuitenkin mieluummin olla kotona viettämässä perhearkea kuin anoa mahdollisuutta soittaa tai tavata perhettään.

Mitä siis tulisi tehdä? Ennen kaikkea näkisin tärkeänä koko työyhteisön asennoitumisen kuuntelemaan ennakkoluulottomasti vankien tarpeita sekä keskustelemaan avoimesti keskenään ja vankien kanssa. Tarpeisiin vastaavia toimintoja voitaisiin yhdessä ideoida myös vankilan ulkopuolisten toimijoiden kanssa ja olla avoimempia vankilan ulkopuolella toimivia toimijoita sekä perheitä kohtaan. Uteliaisuus, luovuus ja mielikuvitus sekä kokeilunhalu usein tuottavat parhaan tuloksen, joskus jopa pienin resurssilisäyksin. Tämän asennoitumisen lisäksi rohkaisisin kysymään niin vangilta kuin myös muulta perheeltä: Mitä sinulle kuuluu? Miten jaksat? Tällöin voi myös pohdita mitä voisi tehdä heidän hyväkseen, mihin ohjata ilman arvailuja, tarvitseeko perhe nyt tätä kyseenomaista apua. On hyvä etsiä pieniä mahdollisuuksia teoille, jotka voivat kasvaa suuriksi mahdollisuuksiksi.

”Jos kaunis mielesi on, niin kauniimmaksi tuut
Millainen mielesi on, niin sellaiseksi muutut
Eikä yksikään mutteri, kivikirkko tai linkkari
ole syntynyt itsesään, vaan ensin sisällä jonkun pään.”
(Tuure Kilpeläinen, Ajatuksen voima)

LÄHTEET

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (toim.) 2010. Tutki ja kirjoita. Tammi/ Kariston Kirjapaino Oy: Hämeenlinna

Kivivuori, Janne 2008. Rikollisuuden syyt. Kustannusosakeyhtiö Nemo: Jyväskylä.

Krits & Rehellistä elämää -verkosto 2012b. Vanajalla hyvät kokemukset vankien netin käytöstä. Viitattu 14.10.2013:

http://www.porttivapauteen.fi/ajankohtaista/2803/vanajalla_hyvät_kokemukset_vankien_netin_kaytosta

Krits & Rehellistä elämää -verkosto 2012a. Oulun vankila. Viitattu 6.12.2013

http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/tapaajan_opas/oulun_vankila

Kurvinen, Auli & Neuvonen, Sohvi & Sivén, Tuula & Vartiainen, Jari & Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2007. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. WSOY Oppimateriaalit Oy: Helsinki

Lappi-Seppälä, Tapio 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Yliopistopaino: Helsinki

Myhrberg, Pertti 2012. Vankeuden täytöntöönpano. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, oppikirja 2/2012. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print: Tampere

OHCHR 2013. Universal declaration of Human Rights. Ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus suomeksi. Office of the High Commissioner for Human Rights. Viitattu 16.9.2013: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

Rikosseuraamusvirasto 2003. Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Vammalan kirjapaino Oy: Vammala

Suomen YK-liitto 2013. Historiaa ja toiminnan taustoja. Yhdistyneet kansakunnat. Viitattu 31.9.2013: <http://www.yk.fi/node/255>

THL 2015. Perhetyö avohuollon tukitoimena. Viitattu: 29.1.2015

<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>

Tiilenpää 2013. Kaman kanssa taistelua 2/8. Yle dokumentit. Esitetty 12.4.2013 Yle TV2.

UNICEF Suomi 2011. Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja. Alkuperäisteos Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child ja sen eri

painokset (Hodgkin, Rachel & Newell, Peter: United Nations Childrens Fund 2007). Suomeksi toimittanut Hetemäki, Inka. Edita Prima Oy: Helsinki

Vaikuttajan tietopankki 2006. Oikeudet Suomessa. Vaikuttajan tietopankki – kansanvalta.fi. Viitattu 15.9.2013:

<http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Oikeudet/Suomalainenoikeusvaltio>

Vesterbacka, Esa 2013. Esipuhe. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 7.10.2013:

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi- ja_perhetyon_periaatteet .pdf

Mohell, Ulla & Pajuoja, Jussi 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tietosanoma Oy: Tallinna

Rikosseuraamuslaitos 2012. Tapaamiset. Viitattu 11.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhteydetulkopuolelle/tapaamiset.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013a. Rikosseuraamuslaitos. Esite.

Rikosseuraamuslaitos 2013b. Organisaatio. Viitattu 4.11.2013

<http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013c. Strategia 2011–2020. Viitattu: 4.11.2013

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013d. Oulun vankila. Viitattu 6.12.2013

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/ouluvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013e. Vapaa-aika. Viitattu:11.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/vapaa-aika.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013f. Toiminnot. Viitattu 11.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013g. Työtoiminta. Viitattu: 11.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/tyotoiminta.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013h. Siviilityö. Viitattu: 11.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/tyotoiminta/siviilityo.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013i. Opiskelu. Viitattu: 16.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/opiskelu.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013k. Kuntouttava toiminta - ohjelmatyö. Viitattu: 16.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013l. Yleisohjelmat. Viitattu: 16.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo/yleisohjelmat.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013m. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu: 17.11.2014

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>

Rundt, Joakim & Grönroos, Lasse 2014. The Pohjoismaat: Vankila. Dokumentti, sarjan osa 1/6. Esitetty 21.10.2014 Yle Fem.

Suomen ev.lut. kirkko 2015. Rikos. Viitattu 3.2.2015:

<http://yhteinen.evltkirkko.fi/rikos#rikos-koskettaa-monia>

VankL vankeuslaki (767/2005)

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Haastattelurunko Olv perhetyö
10/2013

Esittäytyminen ja tarkistus, että on saanut saatekirjeen suostumuslomakkeen yhteydessä. Kysymyksiä haastateltavalla? Suostumuslomake ok? Näiden jälkeen nauhoitus alkaa.

PERUSKYSYMYKSET KAIKILLE

HENKILÖTIEDOISTA

Ikä?

TUOMIO

Kuinka pitkään olet ollut ”kiven sisässä”? Oulun vankilassa? Onko ensimmäinen kerta?

PERHE

Millainen on perherakenteesi? Puoliso, alaikäisiä lapsia/aikuisia lapsia? Asuitteko kaikki samassa taloudessa? Asuuko perhe kaukana vankilasta? Toisessa kaupungissa/ kilometrien/ajotuntien päässä?

PYYDETÄÄN KERTOMAAN/ TARKENTAMAAN

TUOMION VAIKUTUS PERHESUHTEISIIN

Kuinka tuomio on vaikuttanut perheeseen? Millaisena suhteet ovat säilyneet?

Oletko halukas tiiviiseen yhteydenpitoon? Kaipaatko perheeltä tukea tuomion suorittamiseen? Kaipaako perhe tukea?

- huom. lähestymiskiellot ja tutkintavankeus?

MITÄ ON SAANUT VANKILALTA

Millaisia yhteydenpitomahdollisuuksia on tarjottu? Mitä on ottanut vastaan?

Onko perheelle tarjottu tukea, mitä? -vanhemmuuden tukea, leirejä jne.

Millaiseksi olet kokenut avun?

Mitä hyvää? Mitä huonoa/ kehitettävää?

TULEVAISUUS

Millaisena näet perheen merkityksen tulevaisuuden kannalta? Uskotko perheen auttavan välttämään uudet rikokset?

Nauhoituksen loputtua kiitokset.

Liite 2: Mainos

Hei

Oletko perheellinen?

Olen Hanna, yhteisöpedagogi-opiskelija Humanistisesta ammattikorkeasta (HUMAK). Teen opinnäytetyötä vankiloissa tehtävästä perhetyöstä työn kehittämiseksi.

Haluaisitko jakaa kokemuksiasi nimettömänä haastattelujen kautta ja vaikuttaa?

Mikäli olet kiinnostunut, ilmoita halukkuutesi

Sari Yritykselle tai Sirkka-Liisa Ikkalalle

mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään **27.9. mennessä.**

Lisätietoja saa heidän kauttaan. Saatvun haastattelemaan vapaaehtoisia sopimuksen mukaan lokakuun alussa.

HYVÄ VAPAAEHTOINEN HAASTATELTAVA

Olen Hanna Hukkanen, opiskelen yhteisöpedagogiksi Humanistisessa ammattikorkeakoulussa. Teen parhaillani opinnäytetyötä vankilassa tehtävästä perhetyöstä, johon kaipaam mielipiteitä ja kokemuksia. Tavoitteena on löytää mitä hyvää työtä tehdään ja mitä pitäisi kehittää. Mielipiteet ovat tärkein osa opinnäytetyötäni ja ne on tarkoitus ottaa huomioon perhetyötä kehittäessä.

Haastatteluun suostuminen on vapaaehtoista. Suostuneita haastattelen teemaan liittyvin kysymyksin ja nauhoitan tämän. Aineiston käsittelen luottamuksellisesti ja tuhoan nauhat kun niitä ei enää tarvitse. Kokemukset ja mielipiteet tulevat opinnäytetyössäni esiin niin ettei kukaan voi tunnistaa haastateltua. Tietoja käytetään ainoastaan tämän opinnäytetyön kirjoittamiseksi. Työ valmistuu marraskuussa 2013.

Näiden tietojen pohjalta suostun haastatteluun, joka nauhoitetaan ja käsitellään luottamuksellisesti. Haastatteluaineistoa saa käyttää opinnäytetyön raportoinnissa, mutta kuitenkin niin, että yksittäistä haastateltavaa ei voi tunnistaa.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Liite 4: Tiedostotaulukko litteraatioista

**Kokemuksia vankilan perhetyöstä – haastattelut Oulun vankilalla
3.10.2013**

Sanelin Olympus WS-100

Tiedoston nimi:	Haastatellun pseudonimi	Äänitteen kesto
haast1.WMA litteraatio1.docx	vastaaja 1 (V1)	11:06
haast2.WMA litteraatio2.docx	vastaaja 2 (V2)	34:12
haast3.WMA litteraatio3.docx	vastaaja 3 (V3)	12:02
haast4.WMA litteraatio4.docx	vastaaja 4 (V4)	31:46
haast5.WMA litteraatio5.docx	vastaaja 5 (V5)	1:24:18
haast6.WMA litteraatio6.docx	vastaaja 6 (V6)	17:09
haast7.WMA litteraatio7.docx	vastaaja 7 (V7)	20:47
haast8.WMA litteraatio8.docx	vastaaja 8 (V8)	18:06

Yhteensä 3,8 tuntia

WMA-muotoiset äänitiedostot on tuhottu heti litteraatioiden valmistuttua. Litteraatioissa ei muita tunnistetietoja kun vain ikä ja sukupuoli. Keskustelun yhteydessä mainitut nimet on poistettu. Litteraatiotiedostot hävitetään heti opinnäytetyön tarkastuksen valmistuttua. Tietoja ei käytetä muuhun kuin vain luvalla hankitusti tähän opinnäytetyöhön. (Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksen ja päätöksen 40/332/2013 mukaisesti.)